

SURSELE SOCIALE ALE VIETII ASOCIATIVE SI FILANTROPIEI ÎN CONTEXTUL TRANZITIEI

Doua cercetari asupra **Comportamentului asociativ si filantropic al populatiei** au fost întreprinse la o distanta de un an de catre Fundatia pentru Dezvoltarea Societatii Civile, prin mijlocirea si expertiza sociologica de teren a Centrului de Sociologie Urbana si Regionala din Bucuresti. Prima editie a anchetei sociologice, desfasurata la sfârșitul anului 1996, a fost la acea data prima de acest gen în România, si a avut ca obiectiv principal culegerea de date despre amploarea miscarii asociative care a avut loc în primii ani de schimbare sociala post-totalitara, precum si furnizarea primelor informatii cantitative cu privire la donatii si voluntariat – ca principale fenomene cuantificabile din campul social, predictoare ale comportamentului filantropic. Editia a doua, de la începutul anului 1998, a avut scopul principal de a prezenta într-o perspectiva diacronica date cu privire la acest subiect, dar a urmarit si extinderea obiectivului cercetarii spre investigarea culturii civice participative în raport cu mediul organizatiilor neguvernamentale din România.

Cercetarea a constatat în ambele cazuri într-o ancheta sociologica asupra unui esantion de populatie reprezentativ national, pe baza de chestionar aplicat de catre operatori de interviu. (Vezi nota metodologica din Anexe.)

O prima baterie de itemi a avut ca scop investigarea formelor sociale asociative cu caracter voluntar informal sau pre-formal. O a doua baterie s-a referit la practicile asociative voluntare si la atitudinile cu privire la formele de activism civic. Au urmat apoi o a treia parte dedicata voluntariatului, donatiilor (în analiza de fata ne vom opri exclusiv asupra celor în bani), si atitudinilor motivatorii care modeleaza din punct de vedere social aceste doua tipuri majore de comportament filantropic. Daca primele doua subrutine ale cercetarii au fost organizate diferit de la o editie la alta, datorate unor ratiuni de îmbunatatire si extindere a masurarii, cea de-a treia s-a pastrat constanta, astfel încât comparatiile sunt posibile cu un grad mai pronuntat de siguranta.¹

Suntem constienti ca diferenta de prezentare a întrebării într-un chestionar sociologic poate induce efecte care sa împiedice comparatia diacronica, respectiv urmarirea schimbarii care ar fi putut sa se întâmple în timp. Pe de alta parte, pe baza unei largi experiente empirice, poate fi acreditata ipoteza ca distanta de un an nu este suficient de marcanta în planul schimbarii sociale pentru a aduce revelatii semnificative sub aspectul interpretarii faptelor, desi este posibil ca oscilatii importante sa aiba loc si într-o perioada scurta de timp, precum s-a probat chiar în cazul nostru în ceea ce priveste donatiile si voluntariatul. Prin urmare, vom recurge în continuare la o prezentare selectiva si secventiala a celor doua module descriptive ale comportamentului asociativ corespunzatoare celor doua cercetari. Cât despre comportamentul filantropic (centrat pe voluntariat si donatii), abordarea unitara si comparativa va fi posibila si o vom alege ca principala forma de prezentare a rezultatelor.

¹ În timp ce modulele celor doua chestionare referitoare la asociativitate si activism civic au fost în mare parte elaborate de catre noi, în conformitate cu obiectivele si cadrul cercetarii, modulul de donatii si voluntariat reprezinta adaptarea locala a modelului american pentru "Giving and Volunteering Survey" propus spre aplicare asociatilor locali din tarile participante la "Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project - Phase II".

SOCIABILITATE ELECTIVA SI PARTICIPARE CIVICA

Acest capitol al cercetării s-a derulat prioritar în registrul dezirabilității sociale, mai degrabă în planul comportamentului corpusului social structurat de norme și valori de așteptare decât în cel factual, dominat de resurse și constrângeri. Măsurarea gradului de participare civică, intensitatea internalizării dezideratelor de responsabilitate socială, a fost plasată în contextul afilierei voluntare, respectiv al pluralismului asociativ. Este o prezumție larg probată de cercetări cu acest specific, desfășurate pe diferite arii culturale, ca cel mai bun predictor pentru activismul civic este aderarea/participarea la asociații de tip voluntar (“organizații neguvernamentale” conform terminologiei la zi din domeniu). Consecutiv, o scădere a activismului civic este întotdeauna însoțită de un fenomen invers, cel al defilierei, respectiv al pasivizării sau al parasirii cadrului formal de desfășurare a activităților sociale.

Abordarea de tip proiectiv, prin intermediul unor întrebări de tipul “ce ar trebui...?” sau “ce credeți despre...?” se bucură de o adecvată testare empirică, oferind cele mai bune rezultate pentru o investigație socială de tip valoric (marturie fiind deja clasicul studiu internațional comparativ *Cultura Civica* de Sidney Verba și Gabriel Almond, elaborat încă de la finele anilor '60² – din a cărui experiență ne-am inspirat și din care am preluat chiar o parte, cu deosebire în ediția secundă a cercetării). Scopul nostru nu a constatat numai în radiografierea instantanee a manifestărilor civismului de masă, ci și descrierea unor constante comportamentale, care să fie independente de variabila timp.

Activism și protest civic

O întrebare cu care s-a pornit la drum s-a referit la modul cel mai adecvat în care poate fi abordată o investigație calitativă și cantitativă asupra formelor comportamentului asociativ de tip voluntar al populației românești, într-o întreprindere cu scop exhaustiv. O presupunere care s-a dovedit justificată a fost că populația, indiferent de apartenența rezidențială, nu este obișnuită cu manifestări într-un cadru formalizat, organizat, ale interesului sau în chestiuni civice. Două sunt formele generice de manifestare ale activismului în favoarea unor cauze, fie de interes individual fie colectiv: *protestul* și *într-ajutorarea*. După cum a reieșit din prima ediție, deși spațiul acțiunii sociale s-a extins considerabil după caderea totalitarismului, oamenii continuă a-și limita aria de manifestare a instinctului de comunicare la mediul lor de proximitate, respectiv la locuința (relații de familie, de grup primar) sau la locul de muncă (relații de grup secundar). Cele mai slab reprezentate sunt relațiile de comunicare care au loc în cadru formal, instituțional (grup latent sau terțiar), fie că e vorba de biserică, de o asociație profesională sau de un alt tip (nedepășind împreună 10% din total opțiuni de comunicabilitate).

Există un instinct al interacțiunii sociale, care transformă indivizii într-o colectivitate, în cadrul căreia au loc fenomene de afinitate electivă – la un nivel elementar, caracterizat de simetria relațiilor sociale –, respectiv de asociere și cooperare – la nivele mai elaborate de interacțiune. Sondajul care a avut ca bază de referință anul 1996 a măsurat o sociabilitate electivă relativ scăzută a populației, arătând că 46% din populația din mediul urban și 54% din mediul rural nu au relații de comunicare regulate cu alți semenii, ceea ce indică o medie națională de aproape 1 din 2 persoane. Deoarece sentimentul de izolare este asumat cu o frecvență de des și foarte des de către numai 15%, prin conjugarea celor doi itemi nu se confirmă existența unei sociabilități reduse ca resursă socială pentru susținerea activismului civic.

² Traducerea românească în Editura Du Style, 1996.

O alta întrebare s-a referit la luarea în considerare sau nu a activismului politic. Este o tendință la ora de față, în studiile având ca temă măsurarea civismului, de a lăsa deoparte aspectul identificării politice a cetățenilor, iar rațiunea pare a fi una de natură metodologică și economică. Nu mai este de actualitate subordonarea sferei politice față de sfera civică, atât din cauza de posibile efecte de distorsiune induse asupra indivizilor chestionați privind relația dintre simpatia lor politică și strategia aleasă pentru rezolvarea unei probleme locale, cât și din cauza unei specializări accentuate a marketingului social, care separă studiile de schimbare politică față de cele de problematică socială. Neîndoielnic, partidul politic rămâne una din formele principale ale asociativității de tip voluntar a indivizilor și predictorii cu certă putere de măsurare asupra atitudinilor populației față de schimbare, drept urmare nu am ocolit-o nici noi, dar ea este numai una dintre multiplele modalități de implicare a cetățenilor în problemele aflate pe agenda zilei. Experiența din prima perioadă a tranziției a “Barometrului Opiniei Publice” condus de Fundația pentru o Societate Deschisă, perioada marcată de o dublă schimbare politică a societății, a arătat o dezamăgire progresivă a populației în raport cu speranțele, subliniata mai ales după alegerile din 1996 printr-o scădere progresivă a intenției de vot. Ineficiența instituțiilor politice în rezolvarea problemelor sociale a generat o nevoie crescândă pentru diversificarea afilierii sociale, pentru expansiunea pluralismului, prin reorientarea dezamăgii sau indecisiei către un mod de acțiune colectiv, mediat cu un plus de eficiență de asociațiile voluntare. Dincolo de un asemenea proces de reasezare a peisajului asociativității voluntare, autoidentificarea politică constituie una din formele de inerție în timp a individului social, indiferent de conjunctura socială traversată. Datele mai recente ale Barometrului probează de altfel o masivă regăsire a membrilor de partid printre membrii altor tipuri de asociație, prin multiplicitatea aderenței individului la variatele scopuri de acțiune colectivă care se structurează de-a lungul timpului în sânul unei comunități.

În concluzie, înscriindu-ne în curentul definițiilor structural-operationale vehiculate în ultimul timp pe marginea unui concept atât de polimorf în științele sociale precum *societatea civică*, prin care în conturul acesteia nu sunt incluse îndeobște partidele politice, ne-am limitat la o simplă înregistrare a apartenenței politice, fără vreo altă specificare a sa.³

Debutul anilor '90 a fost marcat în România de o redescoperire a beneficiilor modului de acțiune colectivă de către indivizi, după o era de atomism social impus din rațiuni de control social de către sistemul totalitar precedent. Începutul acestui deceniu a echivalat cu vârsta de explozie a mișcărilor sociale de masă, de recrutare și substructie a liderilor de opinie, care au devenit mai târziu și lideri formali, respectiv conducători de organizații civico-politice. Demonstrația de stradă și greva au cunoscut o incidență ridicată în viața socială din primii ani care au urmat schimbării de regim politic, marcată de curba de inerție a mișcării protestatelor izbucnite cu maximum de intensitate în decembrie 1989. Există indicii ca alte procese sociale declanșate în contextul revoluționar au cunoscut o expansiune în prima parte a anilor '90, printre care se numără sindicalizarea muncitorilor. Fenomenul a fost favorizat de existența marilor concentrări industriale, a mega-întreprinderilor numărând zeci de mii de muncitori, care au acționat de o manieră concertată în direcția prezervării locurilor de muncă. Este dificil de testat prin mijloace empirice gradul de eficiență a acțiunii colective de tip sindical în

³ În această pleiadă relativ eterogenă a teoriilor ultimului deceniu asupra rolului și locului societății civile se înscrie îndeosebi “noul instituționalism” (prin Paul Dimaggio și Helmuth K. Anheier, 1990, “A Sociological Conceptualization of Non-Profit Organizations and Sectors”, în *Annual Review of Sociology*, vol. 16; Walter W. Powell, ed., 1987, *The Nonprofit Sector: A Research Handbook*, New Haven: Yale University Press etc.), dar se adaugă și alte intervenții notabile pe această temă, precum Francis Fukuyama, 1995, *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity*, New York: The Free Press, sau Lester M. Salamon și Helmuth K. Anheier, 1994, *The Emerging Sector -- An Overview*, Baltimore: The Johns Hopkins University.

perioada de tranzitie, desi unii analisti coreleaza în mod direct rata relativ mica si constanta a somajului, de-a lungul unei perioade de scadere continua a produsului intern brut, cu efectele opozitiei sindicatelor la de masurile de restructurare a întreprinderilor.

Tabel 1

“Ce ar trebui sa faca omul de rând în localitatea sa?”	IOM* Total esantion	IOM Membri de asociatie	IOM Nemembrii de asoc.
1. Sa ia parte la activitatile primariei	+69	+76	+67
2. Sa ia parte la activitatea partidelor politice	-3	+54	-6
3. Sa ia parte la activitatea organizatiilor obstesti	+68	+75	+66
4. Sa fie la curent cu ce se întâmpla în localitatea lor	+95	+95	+95
5. Sa mearga la vot când sunt alegeri	+94	+91	+95
6. Sa participe la viata bisericeasca	+89	+91	+89

* Indicii Hofstätter ai opiniei majoritare (IOM) au fost calculati prin asimilarea raspunsurilor “mult” si “putin” ca opinii pozitive. Valoarea -100 reprezinta maximum de dezacord, iar +100 maximum de acord cu afirmatia.

Diferenta cea mai notabila între membrii si nemembrii de asociatii apare la capitolul atitudinii cu privire la implicarea în activitatea politica, net favorabila în cazul primilor, dar defavorabila în cazul neaderentilor la nici un tip de organizatie voluntara. Plasarea în registrul pozitiv a tuturor indicilor din cazul celorlalti itemi care privesc dezirabilitatea comportamentului civic, precum tinerea la curent cu situatia localitatii lor, participarea la vot ori la evenimentele vietii religioase, vorbesc despre asumarea de catre populatie a unor valori consacrate ale responsabilitatii sociale si ale participarii comunitare. Masurata de multe sondaje pe teme de alegere politica, rata intentiei de participare la vot se afla la cote tot mai scazute, ceea ce distoneaza cu recunoasterea importantei votului în desfasurarea vietii mai degraba sociale decât politice. Dezamagirea populatiei fata de eficienta politicului, marcata de cotele tot mai reduse de intentie si exercitare efectiva a votului, nu este în mod necesar consecinta pasivitatii si resemnarii, cât mai degraba ea poate fi o imagine a derutei în fata politicului. Electoratul afiliat asociational pare însa a avea mult mai multe certitudini în privinta vietii politice si a asistarii ei de catre marea masa a cetatenilor, pronuntându-se pentru o implicare politica fara retineri.

În anul 1996, anul alegerilor generale aducatoare ale unei schimbari de structura pe scena politica româneasca, persuasiunea inter-individuala s-a aflat la cote pozitive, corespunzatoare unui indice al opiniei majoritare cu valoarea de +15 pe o scala de la -100 la +100. Dorinta de a convinge pe cei din jur, de a transmite propria convingere, dau seama despre un spatiu social tranzitiv si dinamic, în care atitudinile civice au sanse reale de manifestare.

Implicarea populatiei în actiuni destinate asumarii de sarcini si responsabilitati civice poate avea fie forma protestului, fie cea a purei preocupari fata de problema care vizeaza convietuirea individului în comunitate. Reuniunile pe diverse teme locale, organizate de institutii publice sau institutii private, non-revendicative (cum ar fi aniversarile populare, întrunirile politice, campaniile publice etc., inclusiv participarea la sedinte ale Consiliului local), au adunat în 1996 pâna la 21% din populatie, între care aderentii la o asociatie au detinut o pondere de doua ori mai mare decât a a non-aderentilor (vezi tabelul 2). Frecventa participarii la reuniuni locale diverse scade simtitor în anul urmator, pâna la 15% pe ansamblul populatiei adulte. Tendinta de retragere din spatiul de interactiune sociala, din decurs unui singur an, se remarca si în domeniul formelor de protest civic. Nu trebuie omis din explicatie contextul pre-electoral si post-electoral: zgomotul mai mare din spatiul public al

anului 1996 se datoreaza în mod evident evenimentelor legate de derularea campaniilor electorale, iar relativa apatie civica instaurata în anul urmator are caracterul “înistii de dupa furtuna”, când fie ca s-au împlinit asteptarile oamenilor, fie ca acestia s-au resemnat pentru o vreme. Asadar, participarile la demonstratii de strada au scazut de circa patru ori (de la 15% din populatia totala, la 4 %), iar participarile la greve în întreprinderi mai bine de doua ori (de la 9% la 4%). Adresarea catre presa consemneaza la rândul sau o tendinta de slabire în intensitate, desi nu face parte dintre tehnicile cele mai agreate de participare si protest civic. Singura forma care îsi conserva preferinta în rândul masei este cea a audientei la primarie, conform careia cam o persoana din 10 adulte ale tarii a trecut odata cel putin pe an pe la biroul primarului. Pe toate liniile activismului civic în cadrul comunitatii locale, membrii de asociatii apar, ca de obicei, mult mai prolifici decât non-membrii.

Tabel 2

Actiuni	1996		1997	
	% Membri	% Nonmembri	% Membri	% Nonmembri
1. Participare la reuniuni locale	38.5	18.8	25.8	11.3
2. Participare la miting	23.1	14.1	5.3	3.5
3. Audienta la primarie	22.3	11.2	19	8.6
4. Participare la greva	16.9	7.5	5.6	3.1
5. Adresare presei	7.7	5.1	5.3	3.9
6. Participare la o sedinta a Consiliului local	X	X	10.4	6.6

X = nu s-a masurat

Colectivism versus Individualism

Instinctul gregar se evidentiaza în contextele sociale interactive, în conditii concrete de rezolvare a unei probleme. Modalitatea de actiune poate fi încadrata în doua categorii generice: *colectiva* sau *individuala*. Individul alege de obicei între aceste doua strategii, respectiv între a actiona pe cont propriu sau a actiona împreuna cu altii, în functie de variabile subiective si obiective, dependente sau independente. Într-o asemenea conjunctura se pune problema antreprenorialitatii, a capacitatii fiintei umane de a elabora noi strategii de “a face fata”. În prima editie a sondajului FDSC s-a optat pentru o investigare a potentialului antreprenorial prin masurarea directa a curajului de a începe o afacere, fie pe cont propriu, fie în asociere cu altii. La acea data, 49% din populatia investigata de peste 18 ani, ar fi avut curajul asumarii unei afaceri private. Majoritatea întreprinzatorilor autodeclarati s-au recrutat din categoriile de vârsta cuprinse între 20-25 de ani si 35-45 de ani, iar din punctul de vedere al gradului de instructie al acestora se confirma universalitatea celebrei teorii a lui Peter Drucker asupra spiritului antreprenorial, conform careia el este o calitate depozitata de clasa de mijloc, care sunt îndeobste absolventi de învățământ mediu (valoarea reziduului ajustat si standardizat pentru absolventii de liceu este ridicata: + 4.8). În privinta predilectiei pentru modul colectiv sau individual de actiune a celor autodeclarati drept potentiali antreprenori privati, respectiv între a initia o afacere pe cont propriu sau împreuna cu altii, optiunile exprimate se partajeaza relativ echilibrat.

În a doua editie a cercetarii am centrat explicit întrebarea asupra antreprenorialitatii civice. Pusi în fata situatiei de a rezolva o problema care sa priveasca mediul de proximitate, aproape 90% s-au aratat interesati a aborda una din alternativele solitara sau concertata. Orientarea actionala colectivista prevaleaza, astfel ca 73% îsi arata disponibilitatea de a actiona împreuna cu altii (contingentul creste cu 50 de procente în cazul subesantionului format din membri de asociatie), comparativ cu 16% care ar prefera actiunea pe cont propriu. Prin luarea în

considerare a strategiei de actiune civica, am construit doi indici specifici de agregare a celor doua comportamente în functie de variabilele de status: COLECTIVISM actional, respectiv INDIVIDUALISM actional.

Tabel 3

	18 – 30 ani	31 – 50 ani	Peste 50 de ani	Urban	Rural	Modova	Muntenia	Dobrogea	Banat	Oltenia	Crisana-Maramures	Transilvania	Bucuresti
COLECTIVISM*	55	52	47	50	51	46	62	33	50	34	48	60	48
INDIVIDUALISM**	-55	-52	-47	-50	-51	-46	-62	-33	-50	-34	-48	-60	-48

* Indice de tip IOM, în care raspunsurile “As actiona mai degraba împreuna cu altii” au alcatuit categoria raspunsurilor pozitive.

** Indice de tip IOM, în care raspunsurile “As actiona mai degraba pe cont propriu” au alcatuit categoria raspunsurilor pozitive.

Între datele tabelului 3 optiunea colectivista prevaleaza asupra celei individualiste. Nuanțari usoare se pot consemna prin compararea tinerilor cu batrânii sau a Dobrogei si Olteniei, pe de o parte, cu Transilvania si Muntenia, pe de alta. Desi polaritatea urban-rural este unul dintre predictorii cu puterea cea mai mare de discriminare în structura câmpului social, de aceasta data optiunea pentru colectivism actional se caracterizeaza printr-o remarcabila uniformitate atât în mediul urban cât si în cel rural. De cealalta parte, plasat simetric cu colectivismul, individualismul actional este net respins în Transilvania si Muntenia si este usor mai acceptat în Dobrogea si Oltenia.

Care sunt caile de actiune pentru care se opteaza în fiecare din cele doua strategii în parte? Dintre cei care se pronunta pentru strategia actionala colectiva, mai bine de jumatate (54%) ar solicita mai dregraba o audienta comuna la primar, unul din patru (26%) ar apela la organizatii capabile de a da ajutor, iar 13% s-ar adresa ziarelor. Posibilitatea intermedierei protestului formal printr-o organizatie specializata este constientizata de o proportie înca redusa a populatiei, si se prefera tactica ad-hoc de autoorganizare, a ansamblurilor de indivizi care preseaza prin tehnica “atacului”, dar cu sanse mai reduse de eficacitate durabila (precum luarea cu asalt a primariei). De cealalta parte, la cei care manifesta preferinta pentru actiunea civica pe cont propriu petitionarea primariei se mentine pe primul loc (aproape jumatate dintre ei s-ar adresa direct primarului), în timp ce restul ar prefera alte tehnici de presiune, de la sesizarea telefonica a presei, pâna la gesturi disperate.

În contextul posibilitatii de adresare a protestului catre reprezentantii autoritatilor locale a fost masurata si opinia cu privire la sansele de reusita ale unui asemenea demers. La întrebarea “Credeti ca ati putea sa influentati în vreun fel o hotarâre a primariei care sa priveasca viata din localitatea dvs.?”, subiectii își manifesta mai degraba scepticismul. Indicele opiniei majoritare IOM este de -57 pe scala -100 la +100, iar media pe o scala valorica de la 1 = “foarte puțin” pâna la 5 = “foarte mult” se plaseaza în dreptul valorii de 2 (dev. stand. = 1.29), ceea ce probeaza credinta subiectilor într-o putere de influenta asupra deciziei primarului aflata la o cota coborâta, respectiv între deloc si foarte puțin. Aceluiasi item, masurat în Barometrul din octombrie 1998, îi corespunde un indice IOM de -45 (într-o usoara crestere, dar pe o scala mai puțin rafinata). Se poate trage concluzia ca în general individul nu este

constient de importanta rolului de cetatean si de îndatorirea ca reprezentantul local sa tina cont de gradul sau de multumire. Competenta cetateanului în chestiuni care tin de administratia localitatii este foarte coborâta. Pe de alta parte, încrederea în functionarii publici alesi se gaseste la un nivel pozitiv (IOM = +19), ceea ce denota existenta unor resurse potentiale semnificative în domeniul participarii publice la actul de gestionare locala a problemelor comunitatii, care pot deveni efective în viitor.

Itemul “Ce fel de activitati libere preferati?”, cu indicii corespunzatori de opinie dominanta din tabelul 4, descrie tabloul loisirului, dar poate da seama totodata despre resursele pentru dezvoltarea vietii asociative, în conditiile în care oamenii sunt deja ocupati în unul dintre cele doua sectoare dominante de activitate, public (de stat) si privat (al afacerilor). Este evident ca pentru exercitiul asociativ individul uman trebuie sa dispuna de un suficient buget de timp, pe care sa-l organizeze într-un mod profitabil, ceea ce poate deveni premiza a deplinului civism.

Prin activitatile de loisir, desfasurate preponderent în colectivitatie, spatiul public de proximitate își extinde granitele. Cele mai mari respingeri le înregistreaza preferintele pentru colectii si jocuri, fapt confirmat si de numarul insignifiant al populatiei cuprinse în asociatii de tip recreativ. De asemenea, activitatile economice de factura alternativa, nu se bucura de atractie în rândul populatiei totale, ci dimpotriva. Faptul este confirmat la rândul sau de slaba profesionalizare a spectrului afilierii asociative, respectiv de ponderea scazuta a asociatiilor cu profil economic, daca facem abstractie de syndicate. Despre respingere este vorba si în cazul activitatilor civico-politice atunci când au calitatea de strategii alternative de viata, concordant de asemenea cu aproape insignifianta afiliere a populatiei la asociatiile civic-politice. În registrul pozitiv al optiunilor se plaseaza apoi apetenta pentru lectura si spectacole, sprijinirea nevoiasilor, activitatile agrare (munca pamântului – prezenta normala la o numeroasa populatie rurala), dar mai ales petrecerile cu prietenii si activitatile religioase (ultimele doua fiind comportamente specifice de sfârșit de saptamâna). Activitatea cu profil agrar, gradinaritul, este o constanta, atât la afiliati cât si la non-afiliati. În schimb, optiunile religioase de timp liber, alaturi de cele caritabil-filantropice, capata o pondere sporita în cazul membrilor de diferite asociatii. Toate activitatile libere cu indici pozitivi constituie trasaturi definitorii ale tabloului de strategii socio-culturale alternative, care se grupeaza cu prioritate în sfera achizitiilor non-materiale (exceptie facând de la aceasta regula “agricultura de loisir”, practicata de o buna parte a populatiei ca urmare a de-cooperativizarii pamântului).

Tabel 4

	Activitati civico-politice	Sprijinirea nevoiasilor	Activitati agrare	Activitati economice	Activitati religioase	Sport	Colectii	Lectura, spectacole	Calatorii	Jocuri	Petreceri cu prietenii
IOM Total esantion	-42	+16	+23	-50	+35	-36	-74	+14	-2	-53	+25
IOM Membri asociatie	-29	+32	+23	-40	+41	-20	-70	+15	+9	-35	+33
IOM Non-membri	-47	+12	+23	-54	+33	-42	-76	+13	-6	-46	+23

ASOCIATII VOLUNTARE SI ORGANIZATII NEGUVERNAMENTALE

Ipoteza de necunoastere a termenului de “organizatie neguvernamentala”, vehiculat tot mai mult în discursul public al zilei, ca sintagma sinonima si desemnanta a unei forme asociative voluntare (asociatie, fundatie, sindicat, partid, cooperativa de credit rotativ etc. – în general tot spectrul conceptului operabil de “societate civila”), este una dintre premisele de care am fost obligati sa tinem cont pe teren. La finele lui 1996 s-a constatat ca numai 49% din populatia adulta cunoaste termenul si îl putea defini. În consecinta, organizatia neguvernamentala este perceputa cu precadere ca neavând caracter politic si ca urmareste scopuri de întraajutorare. Acestea sunt doua caracteristici de atribuire sociala aflate în conformitate cu specificul declarat al ONG. Mai importanta decât testarea fidelitatii definitiei este atitudinea generala fata de aceste organizatii. Al doilea sondaj a masurat din nou familiaritatea termenului pentru subiecti, aducând cu sine o incrementare de câteva procente, pâna la 54% din populatia adulta, care au auzit despre existenta ONG. Progresul lent al popularitatii numelui de “organizatie neguvernamentala” în vocabularul uzual al oamenilor era de asteptat, dar el continua sa ramâna necunoscut unei proportii de 35% dintre membrii de diverse asociatii. De data aceasta s-a insistat pe obtinerea unei specificari din partea subiectului, prin aplicarea unei baterii de masuratori asupra atitudinilor si perceptiilor cu referire la acestea.

Una din tipologiile des vehiculate în sectorul organizatiilor neguvernamentale, consacrat ca sector non-profit (alaturi de cel public sau cel privat-pentru-profit), este cea a împartirii lor în prestatoare de *activitati în folos public* sau *în folos obstesc*. Celor mai multi le scapa semnificatia unei asemenea departajari a ONG, fie din cauza ca pur si simplu nu stiu ce este o organizatie neguvernamentala, fie ca desi stiu, totusi, nu au o opinie precisa (cazul a 15% dintre cei care recunosc ca au auzit despre ONG). Este o tendinta puternica a celor care au cunostinta despre existenta ONG sa afirme ca acestea desfasoara mai degraba activitati în folos obstesc (reziduu ajustat si standardizat = 13.7), decât în folos propriu (rez.adj.st. = 6.9). Ea se prezerva în aceeasi forma, dar cu o intensitate mai slaba, în cazul membrilor de asociatie care coreleaza activitatea ONG cu folosul obstesc (rez. adj. st. = 5.1), corelarea cu folosul propriu nefiind semnificativa statistic. Per totalul esantionului, 37% din populatia adulta apreciaza ca ONG activeaza în folos public, 24% în interes propriu, în timp ce restul (cei mai multi, respectiv 39%) nu au opinie.

Pentru a cunoaste vizibilitatea sectorului nu sunt suficiente datele despre numarul celor care au auzit vorbindu-se despre ONG. Se cer a fi aflate mai multe informatii despre cei care cunosc numele vreuneia, sau din contra. Contingentul bunilor cunoscatori ai sectorului nonprofit se reduce simtitor prin filtrarea celor care pot da numele unei organizatii, pâna la 19% din total populatie adulta. Cine sunt acestia si care sunt organizatiile nominalizate de catre ei?

Prin intermediul metodei reziduurilor ajustate si standardizate, se poate modela statistic portretul cunoscatorului de ONG, la începutul anului 1998. Îl prezentam succint în continuare:

- Este barbat.
- Se include în categoriile de vârsta 31-50 de ani
- Lucreaza în mod curent în sectorul de stat
- Locuieste în general în localitati urbane care nu depasesc 30.000 de locuitori
- Apartine unei familii cvadruple, cu 2 copii în întreținere
- Are pregatire postliceala si pregatire superioara

- Are o situatie materiala foarte buna, adica de peste 2 milioane venit net lunar autodeclarat pe gospodarie în anul 1997.
 - Este rezident în regiunea Oltenia sau regiunea Dobrogea.
- (De remarcat este faptul ca religia si religiozitatea, precum si nationalitatea nu sunt variabile menite a avea vreo legatura cu cunoasterea sau nu a unei ONG.)

În contrapondere, ignorantul de ONG:

- Este femeie.
- Este rezident mai ales în Modolva, dar si în Crisana-Maramures.
- Are o situatie materiala medie (pâna la 800.000 lei / luna februarie 1998)
- Traieste singur în gospodarie.
- Are vârsta pâna în 25 de ani sau peste 60 de ani.
- Domiciliaza la sat.
- Este agricultor.

Organizatiile neguvernamentale cele mai populare sunt, în ordine, asociatiile “crescatorilor de taurine”, cu 3 din 10 cazuri de nominalizare, urmate de organizatii individualizate precum “LADO” (aproximativ 1 din 10 persoane) si “Fundatia Soros” (1 din 25 persoane). Cunoasterea cea mai buna a unei asociatii locale din reseaua asociatiilor crescatorilor de taurine denota o neîndoielnica trasatura rurala a vietii asociative din România. Prezenta asociatiei LADO în top, profilata pe protectia drepturilor omului si supravegherea alegerilor, se justifica prin rolul puternic mediatizat jucat de aceasta în timpul alegerilor, iar Fundatia Soros (cunoscuta mai ales sub acest apelativ decât cel de Fundatia pentru o Societate Deschisa) prin faptul ca este un organism profilat pe acordarea de finantari individuale sau de grup. Daca asociatiile cu profil zootehnic sunt urmasile unor structuri precedente anului 1990, perioada când au cunoscut o generalizare în lumea satului si s-au consacrat ca mediatoare între producatorii individuali si statul omnipotent, celelalte doua organizatii neguvernamentale nominalizate se numara printre primele fondate în perioada post-totalitara. Mediatizarea activitatii acestora poate fi apreciata ca având pâna acum impactul social cel mai important, si ele au dreptul de a fi catalogate “port-drapelele” vietii asociative românești.

Masurarea perceptiei sociale asupra sectorului neguvernamental a fost unul din obiectivele explicite ale cercetarii noastre, atât de la finalul anului 1996, cât si de la începutul anului 1998. În ceea ce priveste imaginea sectorului, masurata prin gradul de simpatie sau antipatie al publicului fata de ONG, situatia este net segmentata între cei cu opinii net favorabile si mai degraba favorabile, cei cu opinii defavorabile, si cei care se abtin a se pronunta (vezi tabelul 5). De la prima editie la a doua, în decurs de aproape un an, numarul celor fara opinie care s-au adaugat segmentului pozitiv a fost mult mai mic decât al celor care s-au adaugat segmentului negativ al imaginii ONG.

Tabel 5

%	Opinii pozitive despre ONG	Opinii negative	Fara opinii
1996	34	8	58
1998	40	22	38

Un capitol aparte al culturii civice, investigat cu consecventa în acest gen de cercetari, este cel al *functionalitatii ONG în spatiul social*. A fost chestionata eficacitatea ONG în ceea ce priveste un set de probleme specifice cotidiene: sanatatea populatiei, protectia

consumatorului, abuzurile functionarilor publici, coruptia, încălcarea drepturilor omului, curatenia localitatii sau protectia mediului. Pentru a facilita vizualizarea aprecierilor populatiei cu privire la functionalitatea sociala a sectorului neguvernamental, am procedat la calcularea mediilor pentru fiecare item/functie evaluata, prin recodarea raspunsurilor pe o scala de la 0 = “ONG nu rezolva deloc problema”, 0.5 = “ONG contribuie în mica masura la rezolvarea problemei”, la 1 = “în mare masura”.

Tabel 6

ONG rezolva probleme de...	Medii pe total esantion	Medii pe Membri de Asociatie	Medii pe non-membri de asociatie
1. Coruptie	0.18	0.19	0.17
2. Abuzurile functionarilor publici	0.23	0.25	0.22
3. Curatenia localitatii	0.24	0.23	0.25
4. Protectia consumatorului	0.31	0.32	0.30
5. Încalcare drepturilor omului	0.31	0.29	0.31
6. Protectia mediului	0.31	0.29	0.31
7. Sanatatea populatiei	0.37	0.37	0.37

Rezultatele din tabelul 6 indica o constanta relativa între opiniile celor doua categorii de populatie, membri si non-membri de asociatie. Singura diferenta perceptibila se noteaza pe linia abuzurilor functionarilor publici, problema pe care membrii de asociatie par a fi mai încrezatori ca ONG o pot rezolva. În esenta, opiniile se plaseaza în zona dintre totala ineficienta si mica eficienta a ONG în actiunile de interventie sociala, respectiv de gasire a solutiilor la problematica cotidiana, fie ca sunt de natura protectiei consumatorului, fie abuzuri ale functionarilor publici, curatenie sau poluare. Cea mai mica eficienta perceputa este atribuita pe linia coruptiei, iar cea mai ridicata în cazul sanatatii. Coruptia, definita ca situatie sociala (prin consecintele ei – conform “teoremei lui Thomas” de definire a situatiei), nu este apreciata a fi o problema a carei solutionare sa intre în competenta organizatiilor neguvernamentale. În schimb, ajutorul direct sau indirect pe care o mare parte din cele mai mediatizate ONG îl acorda pentru tratarea si prevenirea unor boli este reflectat în importanta cea mai semnificativa acordata rezolvarii problemelor de sanatate între celelalte probleme specificate. În scopul unei diferentieri între perceptiile asupra functiilor atribuite ONG am calculat un indice multi-item al opiniei dominante pentru cele câteva categorii particulare de populatie, membri, non-membri de asociatie si total, urban, rural, regiune istorica. Rezultatele sunt prezentate în tabelul 7.

Tabel 7

	Total populatie	Membri de asociatie	Non-membri de asociatie	Urban	Rural	Modova	Muntenia	Dobrogea	Banat	Oltenia	Crisana-Maramures	Transilvania	Bucuresti
IOPD CIVISM*	+10	+15	+9	+16	+5	+15	+3	+25	+7	-3	+11	+25	+7
Media non-raspunsurilor (%)	37	29	40	29	48	33	33	22	40	54	50	31	40

*Indice al opiniei dominate (D. Sandu), calculat prin formula $(P-R) \cdot (7-N) \cdot 100/49$, unde P = raspunsuri pozitive, R = raspunsuri negative si N = raspunsuri neutre pentru cei sapte itemi luati în considerare.

Acest indice sintetic permite discriminarea culturii civice cu privire la functiile performate ale ONG, în raport cu variabilele de status selectate. Aproximarea de zero indica ponderea mare a lipsei de opinie sau a nonraspunsurilor cu privire la aspectul supus evaluării. Prin citirea valorilor indicelui se observa gruparea lor între -3 (valoare singulara) si +25, variind pe un segment relativ redus a scalei de la -100 la +100. De altfel, la nivelul total al populatiei marimea indicelui vorbeste mai degraba despre un început de familiarizare cu problematica functiilor sociale ale ONG, despre un element relativ nou din viata societatii.

Atitudinile cu privire la ONG sunt în mod obisnuit incluse de analistii câmpului social în structura culturii civice, ca predictorii ai participării sociale. În acest context, absenta de atitudine poate fi apreciata ca o trasatura a pasivitatii sociale. Dar lucrul care se abate de la modelul conceptualizat si clasic al culturii civice este relatia dintre participarea civica si modernitatea unei culturi. Dupa mediile ponderate ale nonraspunsurilor, regiuni demonstrate a fi moderne cu ajutorul unor multipli descriptori, în ample analize specializate, precum Crisana-Maramures, Banatul sau capitala Bucuresti, se afla în urma unor regiuni traditionaliste, precum Muntenia sau Moldova. Tot din aceasta perspectiva, Oltenia apare ca zona cu cea mai difuza exprimare a atitudinii cu privire la scopul si misiunea sectorului asociativ, o regiune altfel considerata moderata din punctul de vedere al modernitatii. Pe de alta parte, Dobrogea si Transilvania confirma locurile fruntase în ce priveste indicatorii culturii civice în complexul de factori ai modernitatii. Tot o confirmare a teoriilor care asimileaza dependenta directa dintre civism/opinie civica si modernism vine dinspre polaritatea urban-rural (fundamentala în cadrul opozitiei societate-comunitate), asociaza mediul urban cu spatiul predilect al proceselor de participare civica. Totodata, se remarca o diferenta de resurse de civism între membrii de asociatie si non-membrii, în favoarea neta a primilor.

Lucrurile observate pâna acum trebuie interpretate de o maniera conjugata, în contextul ratei medii a nonraspunsurilor. Oltenia își consolideaza astfel pozitia inferioara, cu o prevalenta a raspunsurilor negative asupra celor pozitive si cu rata mare de nonraspunsuri, dar situatiile altfel pozitive ale Munteniei si Banatului se mai estompeaza, Muntenia apropiindu-se mai mult de caracteristica generala a mediului rural (fapt obisnuit pentru ea), iar Banatul se poate compara cu Bucuresti din punctul de vedere al exprimarii competentei. Dobrogea si Transilvania își prezerva pozitia superioara în structura pe regiuni a resurselor de competenta civica, indicata si de rata medie redusa a nonraspunsurilor. Concluzia dedusa din citirea încrucasata a nonraspunsurilor si a indicilor opiniilor dominante corespunzatori gruparii de functii ONG ne arata ca nu exista o sincronizare globala si necesara între cultura civica si nivelul de dezvoltare regionala. Participarea cetatenilor la viata sociala, reflectata prin prisma receptivitatii fata de problematica specifica pentru miscarea asociativa voluntara, constituie premiza pentru dezvoltarea comunitara.

Un alt capitol investigat în demersul de masurare a perceptiei sociale asupra mediului ONG, îl reprezinta raporturile sectorului nonprofit cu statul. Si aici opiniile variaza în raport cu diferentele de statut obiectiv sau subiectiv, dupa cum reiese din tabele 8 si 9, care descriu acordul fata de doua sisteme distincte de suport acordat organizatiilor neguvernamentale de catre stat. O data este vorba de finantarea indirecta a ONG, prin aplicarea unui tratament fiscal favorabil organizatiilor sociale, respectiv de finantarea directa, prin contracte si subventii guvernamentale.

Tabel 8

Statut	“Considerati ca ONG trebuie sa beneficieze de scutiri de taxe si impozite?” (medie pe indice acord)
Membru de asociatie:	
Da	+34
Nu	+17
Cunosculator I de ONG (familiarizare) :	
Da	+19
Nu	+6
Cunosculator II de ONG (nominalizare) :	
Da	+50
Nu	+16
Opinie I despre ONG:	
Favorabila	+59
Defavorabila	-5
Fara opinie	+6
Opinie II despre ONG:	
Activitate în folos public	+56
Activitate în folos privat	+5
Fara opinie	+3
Total	+21

Tabel 9

Statut	“Considerati ca ONG care se ocupa de problemele populatiei, ar trebui sa primeasca bani de la Guvern?” (medie pe acord)
Membru de asociatie:	
Da	+13
Nu	+2
Cunosculator I de ONG: (familiarizare)	
Da	+7
Nu	+3
Cunosculator II de ONG: (nominalizare)	
Da	+18
Nu	+2
Opinie I despre ONG:	
Favorabila	+23
Defavorabila	-19
Fara opinie	+1
Opinie II despre ONG:	
Activitate în folos public	+22
Activitate în folos privat	-16
Fara opinie	+2
Total	+5

Raspunsurile categoriilor de status subiectiv luate în considerare la cele doua interogatii prezinta un nivel important de consistenta interna. Scorurile medii cu privire la acordul fata de tipurile de sprijin al statului pentru ONG se plaseaza într-un câmp neutru spre pozitiv, obținând valorile de 21 si respectiv 5 pe o scala de la -100 la +100. Membrii de asociatie, care înglobeaza îndeobste si membrii de ONG, se pronunta hotarât pentru sprijinul material din partea statului, atât comparativ cu non-membrii cât si cu totalul esantionului. Lucrurile stau în mod asemanator si pentru cunosculatorii de ONG (mai mult la cei care au auzit despre ele la modul general decât la cei care le cunosc în mod particular), precum si la cei cu opinii favorabile. Cei care au o opinie negativa despre ONG nu prea stiu daca e bine ca statul sa le acorde scutiri de taxe si impozite, eventual în împrejurari speciale, dupa cum cei care percep ONG ca activitati aducatoare de foloase private au o atitudine mai degraba retinuta când vine vorba de politica publica de protectie fiscala. Reciproc, cei care apreciaza pozitiv activitatea

sectorului neguvernamental au si atitudinea cea mai pozitiva cu privire la aplicarea unei astfel de politici oficiale.

În eventualitatea punerii problemei ca ONG sa primeasca bani de la Guvern, ca sprijin nemijlocit din partea statului, persoanele din lotul reprezentarii negative asupra ONG exprima un dezacord evident fata de o asemenea posibilitate, iar ei sunt urmati îndeaproape de grupul de perceptie centripeta asupra activitatilor nonprofit, respectiv a celor care le vad mai degraba întreprinderi destinate a aduce foloase proprii decât publice.

Itemii precedentii invoca deopotriiva o orientare catre un stat de nuanta maximalista, considerata a fi dezirabila pentru activitatea asociativa de catre o buna parte a populatiei. Natura comuna a itemilor permite construirea unui indice sintetic de tipul opiniei dominante, ale carui valori variaza în functie de diferite variabile. Acest indice îl putem numi ca PATERNALISM, si descrie acordul pentru un stat protector al sectorului nonprofit, pentru o serie de categorii de status.

Tabel 11

	18 – 30 ani	31 – 50 ani	Peste 50 de ani	Urban	Rural	Modova	Muntenia	Dobrogea	Banat	Oltenia	Crisana-Maramures	Transilvania	Bucuresti
IOPD PATERNALISM	+19	+15	+7	+18	+7	+0	+14	+25	-3	+5	+19	+24	+10
Media non-raspunsurilor (%)	+29	+23	+43	+24	+41	+30	+29	+21	+44	+43	+44	+24	+33

Nu putem spune cu certitudine daca valorile preponderent pozitive consemnate pe întreg ansamblul discriminarii indicelui PATERNALISM cuprins în tabelul 11 în functie de variabilele obiective de status transpun statistic o reprezentare sociala nediferentiata a raporturilor de contingenta dintre sectorul nonprofit si cel public, în maniera în care sunt argumentate ele în literatura de specialitate. Mai degraba se poate acredita ideea ca populatia nu percepe ca pe o contradictie în termeni dihotomia *stat vs. societate civila*, iar din punctul ei de vedere este posibila chiar o simultaneitate de tipul *stat maximal - societate civila puternica*.

Perceptia asupra efectelor interventiei autoritatii publice în activitatea ONG variaza odata cu vârsta, în sensul diminuarii progresive a intensitatii paternaliste percepute a politicii publice fata de sectorul nonprofit, simultan cu diminuarea competentei individuale (exprimate prin rata nonraspunsurilor). O diferenta semnificativa se stabileste între atitudinile locuitorilor de la oras fata de cei de la sate: în timp ce urbanul se pronunta mai hotarât pentru un ajutor dat ONG pe cale guvernamentala, comparativ, ruralul este mai retinut fata de asumarea responsabilitatii sporite a statului în acest domeniu, pe fondul unei competente individuale foarte scazute a ruralului (nonraspunsuri de 41%). Se remarca, în context, ca opiniile cu privire la paternalismul statului fata de ONG, asa cum sunt continute în indicele agregat construit din raspunsurile colectate la cei doi itemi, sunt aproape identice atât la barbati cât si la femei (13, respectiv 12), atât la români cât si la maghiari (identic 13) - neincluse în tabel.

Din nou avem de a face cu dificultate de interpretare, din perspectiva dezvoltarii regionale consacrate. Locuitorii unei regiuni precum Moldova, care se pronunta în contexte precum cel

al economiei de piata pentru un stat maximal, au de acesta data o atitudine neutra spre respingere în ceea ce priveste atribuirea unui rol patern statului fata de ONG, apropiindu-se astfel de locuitorii Banatului, fata de care indicatorii clasici de dezvoltare de obicei îi distanteaza. O regiune de optiune pentru statul economic minimal, precum Transilvania, sustine în modul cel mai decis ideea datoriei de sustinere a sectorului nonprofit din partea statului. La o privire mai atenta faptele nu sunt tocmai inconsistente: statele moderne au adoptat fara exceptie o politica publica protectiva la adresa ONG, apreciati ca intermediari ideali în administrarea unor variate programe de interventie sociala si de dezvoltare comunitara sau ca producatori de bunuri si servicii publice.⁴ Asadar, si în reprezentarea colectiva statul minimalist economic nu exclude statul maximalist social. Dar ce semnificatie o au în context mediile procentuale ale nonraspunsurilor? Lipsa de opinie este sporita la persoanele depozitare ale unor resurse de competenta civica limitate, precum la cei mai în vârsta sau la cei foarte tineri, din rural. Lucru cert este ca valorile civice se gasesc în plin proces de experimentare si internalizare sociala, în care inertia joaca un rol al hazardului, ceea ce ar putea explica refractivitatea unor regiuni central-vestice mai dezvoltate economic si social (precum Banatul sau Crisana-Maramures).

Structuri si retele asociative

În anul 1996 afilierea asociativa a fost masurata prin întrebare deschisa, exceptându-se sindicalistii si asociatii din cooperatia mestesugareasca, de consum si credit. A rezultat astfel un contingent de 11% din totalul populatiei în vârsta de 18 ani si peste, membra în cel putin o forma asociativa, indiferent ca titulatura ei era de fundatie, asociatie sau pur si simplu de organizatie neguvernamentala. Conform Registrului asociatiilor si fundatiilor completat de tribunalele care acorda personalitate juridica, rata de asociere a crescut în medie cu 350 de organizatii pe luna în perioada 1990-1997, ceea ce ar justifica un salt real de circa 2-3 procente de populatie afiliata asociativ în decurs de un an, daca am exclude categoriile neintrate în obiectivul primei cercetari. Totalul populatiei cuprinse în reseaua asociativa largita, incluzând si formele aflate la limita sectorului non-profit, precum syndicatele si cooperativele, ajunge la o pondere de aproape 26% la începutul anului 1998, ramânând înca la nivel inferior comparativ cu democratiile vestice⁵. Asociativitatea voluntara este un fenomen al carui dinamism nu a cunoscut recul de-a lungul tranzitiei, semn ca oamenii percep ca avantajoasa afilierea lor la asociatii voluntare. Mai mult, am putea avansa ideea ca majoritatea aderentilor percepe actul aderarii ca un aport la propriul capitalul social, ceea ce justifica alegerea facuta. Corelarea dintre asociativitate si sociabilitate exista, iar ea este pozitiv-monotona, semn ca în general membrii de asociatie prefera sa petreaca împreuna timpul liber (conform sondajului din 1996: coeficienti de corelare Pearson = 0.119 si gamma = 0.134).

Experienta decalajelor de înregistrare a înscrierii în asociatiile voluntare ridica întrebarea daca nu cumva ele sunt supuse în buna masura influentei metodologiei aplicate în masurare. Este neîndoielnic ca printr-o întrebare deschisa poate fi omisa o buna parte din formele locale de înregimentare asociativa, iar închiderea întrebării pretinde o lista exhaustiva si fidela a tipurilor de organizatii, practic imposibil de standardizat (în ciuda unor eforturi meritorii pe plan international ale echipei de studiu asupra sectorului nonprofit de la Universitatea Johns Hopkins - SUA de a standardiza clasificarea activitatilor asociative într-un sistem unitar,

⁴ E cazul "teoriilor interdependentei", care dezvolta filosofia parteneriatului guvern - ONG, necesar în opinia promotorilor acestei orientari pentru a acoperi nise unde piata a esuat ("market-failure").

⁵ Precum în Franta, unde o ancheta condusa de INSEE/INED în 1983 a indicat ca mai bine de jumatate din populatia peste 14 ani era cuprinsa cel putin într-o forma asociativa. (Vezi: François Heran, "Un monde sélectif : les associations" în *Economie et Statistiques*, vol. 208, martie 1988, pp.17-32)

ICNPO). De asemenea, maniera de masurare si-a dovedit odata în plus puterea de discreție prin Barometrul din octombrie 1998, când discrepanțele cad cu mare probabilitate în seama stilului de lucru decât în seama schemei de înregistrare a datelor (atunci a fost pentru prima oara când culegerea datelor a fost executata de un alt institut de masurare sociala decât CURS).

Regimuri asociative

Aderarea voluntara la o asociatie presupune optarea pentru doua regimuri distincte: a fi un aderent *activ*, respectiv de a fi unul *pasiv* (sau de “simplu aderent”). Pe de alta parte, aderarea poate fi *unica* sau *multipla*. Multiplicitatea adeziunii la o asociatie este un fapt indisolubil legat de diversitatea scopurilor individuale în decursul unei vieti, în functie de care individul poate lua decizia mentinerii formale a adeziunii sale la o asociatie, fara a mai activa, si sa adere ulterior la o noua asociatie, în concordanta cu schimbarea de obiective personale. Dinamica fenomenului asociativ voluntar este strâns legata de propensiunea spre specializare sociala a individului uman.

Raportul dintre aderenta pasiva si aderenta activa era în 1997 de 60 : 40. În 1996 procentul celor care afirmau ca participa la activitatile asociatiei o data pe trimestru si chiar mai rar era de 55% din totalul membrilor, un procent destul de asemanator cu cei care își declarau direct statutul de “spectator” un an mai târziu. Acesta probeaza faptul ca oamenii se înscriu într-o asociatie nu neaparat pentru a milita “în primele rânduri”, alaturi de grupul latent cu care își reclama identitatea într-un sens larg. Modelul înscrierii în asociatii voluntare se numara printre strategiile de reusita sociala si de autoprotectie din societate. Propriu-zis aderenta pasiva o întrece cu jumatate pe cea activa, dar în cazul unor tipuri de asociatii care se bucura de un grad mai ridicat de aderenta a publicului, precum asociatiile agricole sau syndicatele, rata de pasivism a aderentilor este de doua pâna la trei ori mai mare în comparatie cu rata de activism.

Din aderenta globala, la nivelul întregii populatii adulte a tarii, exista premize statistice ca o proportie de 28% a avut la începutul anului 1998 o calitate multipla. Cu un an înainte, când membrii de sindicat nu au facut obiectul cercetarii, dar si metodologia de înregistrate a diferit, s-a estimat o proportie de 12% a multi-aderentei, în chestiune fiind în special cea dubla. Apartenenta concomitenta la mai multe asociatii este perfect concordanta cu caracterul voluntar al asocierii, care nu este deloc si un caracter de exclusivitate, deoarece o persoana se poate considera absolut libera sa-si exprime apartenenta la variate grupuri identitare concomitent sau în decursul timpului, fara a fi obligatorie succesivitatea. În cifre absolute, aceste procente arata ca la un numar estimat de 4.3 milioane de aderenti, la începutul lui 1998 existau un numar de 5.5 milioane de adeziuni.

Organizatiile cu caracter asociativ voluntar care colecteaza cele mai multe adeziuni sunt syndicatele (tabelul 12). Aproximativ 1 persoana adulta din 10 este membra într-un sindicat, ceea ce prin raportare la populatia ocupata înseamna ca 1 din 5 persoane active este înscriisa într-un sindicat. Înscrierea în sindicat nu înseamna neaparat si activarea, raportul între cei activi si cei pasivi fiind de 3 : 10. Extrapolata la dimensiuni nationale, sindicalizarea ajunge la circa 1.6 milioane de persoane. Organizatii de larga participare pot fi apreciate ca fiind si asociatiile agricole, înfiintate în mediul rural ca modalitati de practicare a agriculturii dupa procesul de de-cooperativizare. Rata de pasivism din interiorul acestor asociatii este comparabila cu a syndicatelor, aproximativ 3 din 4 declarându-se a fi doar simpli membri in asociatiile agricole. De altfel, multe dintre aceste asociatii rurale constituie structuri locale reformate ale fostelor cooperative agricole de productie, si ele continua munca colectiva a

agricultorilor privati, iar cadrul lor juridic este cu totul altul decât cel conferit de legea asociațiilor și fundațiilor. O altă categorie asociativă bine plasată este cea a caselor de ajutor reciproc, bazate pe principiul creditului rotativ, însă rolul acestora jucat pe scena societății civile este insignifiant. Partidele politice sunt actorii principali ai vieții politice, dar nivelul aderenței populare este încă în faze incipiente, respectiv de 2.7% din populația peste 18 ani. În mod cert, partidele nu reprezintă o alternativă credibilă în viața asociativă, pe măsura potențialului lor instituțional. Alte asociații aflate la granița sectorului nonprofit, precum cooperativele de diverse tipuri înregistrează aderențe minore, precum 1.2%.

Restul asociațiilor cumulează împreună o proporție de circa 6% din populația adultă, și ele compun ceea ce se poate numi cu un grad sporit de validitate, *blocul organizațiilor neguvernamentale*. Printre ele, poziții mai consolidate revin, în ordine, asociațiilor de locatari și proprietari, asociațiilor profesionale, apoi religioase și sportive. Despre celelalte tipuri de asociații voluntare cu caracter nonguvernamental - cultural-artistice, de prestare servicii sociale, de inițiativă civică sau de protecția mediului - nu se pot spune lucruri precise pe baza datelor din sondajul FDSC de la începutul anului 1998, nici a datelor din barometrele care au început să trateze ulterior problematica asociativității. După cum se vede din tabelul comparativ al datelor, peisajul asociativ românesc este unul oscilant, specific tranziției. O bună parte din volatilitatea internă a *sectorului nonprofit restrâns* - sintagma prin care desemnăm doar organizațiile neguvernamentale organizate în baza legii 21/1924 -, se pune în seama pluralității de scopuri declarate ale acestora, fapt care nu odată s-a întâmplat să dea dreptul unei asociații sau fundații să-și revendice apartenența simultană la două sau mai multe tipuri de organizații.

Tabel 12

% Aderenți la:	Martie 1998 FDSC	Iunie 1998 Barometru	Oct. 1998 Barometru
1. Sindicat	8.1	10	6.8
2. Partid politic	2.7	3.6	1.8
3. Asociație agricolă	7.2	X	X
4. Cooperative	1.2	X	X
5. Asociație cultural-artistica	0.7	1.2 *	1.4 *
6. Asociație sportiva	1.2		
7. Asociație de tineret – absolvenți	0.2	X	X
8. Asociație servicii sociale	0.8	0.7 °	0.9 °
9. Asociație protecția mediului	0.2	X	X
10. Asociație inițiativă civică	0.3	0.3	0.4
11. Asociație prietenie internațională	0	X	X
12. Asociație religioasă	1.3	1.6	1.6
13. Asociație profesională	1.7	2.1	1.4
14. Asociație locatari și proprietari	2.3 ¹	6.5	3.7
15. Case de ajutor reciproc	5.2	X	2.2 ²
Total % populație în cel puțin o asociație ³	25.5	26.6	17.6

* Asociațiile culturale și cele sportive au fost comasate într-o categorie unică.

° În chestionarele Barometrului s-a utilizat apelativul de asociații cu “caracter umanitar-caritabil”.

¹ S-a urmărit înregistrarea numai a celor cu activitate administrativă în asociațiile de locatari.

² Include și categoria “alte asociații”.

³ Procentele sunt inferioare sumei pe coloana datorită multi-aderenței.

X = nu s-a măsurat

Cine sunt membrii de asociatie?

Datele sondajului din 1996 arata ca 42%, iar cel de la începutul lui 1998 ca 48% dintre membrii de asociatie sunt cuprinsi în sectorul de stat, dând seama despre caracterul alternativ si înca “semi-privat” al sectorului nonprofit românesc. Bazându-ne de o maniera conjugata pe datele aferente anilor 1996 si 1997 se poate spune cu certitudine ca cele mai probabile sanse de a fi membru de asociatie le are persoana de sex masculin, cu vârsta medie (41-50 de ani), cu venituri nete autodeclarate pe gospodarie medii spre superioare (între a 7-a si a 9-a percentila), de nationalitate maghiara, rezidenta într-un oras cu peste 100.000 de locuitori din Transilvania. Datorita non-identitatii rezultatelor celor doua sondaje cu privire la religiozitate, nivel de educatie sau sectorul de activitate în care activeaza în principal persoana aderenta, datele nu permit o specificare cu precizie a acestor trasaturi de status (vezi Graficul 2 din Anexe privind structura subpopulatiei de aderenti în functie de frecventarea bisericii în 1997).

Una dintre caracterizarile des vehiculate asupra asociationismului, de la Alexis de Tocqueville încoace⁶, consta în faptul ca depozitara acestuia este clasa mijlocie, cel mai larg segment social din societatile industrializate. Printre multiplii indicatori obiectivi de stare care descriu clasa mijlocie, doi sunt fundamentali: nivelul de educatie si ocupatia. În tabelele 13 si 14 sunt prezentate structurile adeziunilor la viata asociativa în functie de aceste variabile independente, pe procente relative la fiecare încrucisare a subcategoriilor, pe baza datelor aferente anului 1997 (testele χ^2 indica o adecvare ridicata a analizei contingentelor). Cei mai numerosi aderenti provin din grupa absolventilor de liceu, cu ocupatia de muncitori, situatie specifica pentru 1 din 4 aderenti, în conditiile în care raportul este similar si pentru muncitorii absolventi de liceu. Includerea sindicatelor constituie una din explicatiile acestei stari. Exista însa nuanțari. Astfel, desi reprezinta mai puțin de a saptea parte din totalul aderentilor, absolventii de învățământ superior care sunt si membri în asociatii sunt de doua ori mai numerosi în cadrul subcategoriilor lor (30%). Totusi, lotul cel mai numeros raportat la propria subcategorie are nivelul de educatie postliceal (care este nivelul de pregatire al circa 10% din populatia adulta a tarii), mai bine de 1 din 3 absolventi de scoala postliceala aderând la o asociatie. Putem spune cu certitudine ca modelul clasei mijlocii pentru asociativitatea voluntara se respecta în privinta educatiei. El este urmat destul de îndeaproape si în privinta ocupatiei. Aproximativ jumătate, 47%, din contingentul aderentilor sunt fie agricultori, fie muncitori, fie pensionari CAP, fie someri sau casnice, care în mod normal nu apartin clasei medii. Dar, un procent comparabil revine unor categorii “de mijloc”, precum maistrii, functionarii, pensionarii asigurarilor sociale, la care se pot adauga fractiuni din liberii întreprinzatori si personalul angajat cu studii superioare, ceea ce fac o distributie relativ echilibrata a aderentilor între clasele de jos si cele medii si superioare.

Tabel 13

Nivel de educatie	Scoala primara (7 clase)		Scoala generala (8 clase)		Scoala profesio-nala		Liceu		Scoala post-liceala		Facultate		Total esantion	
	% col.	% lin.	% col.	% lin.	% col.	% lin.	% col.	% lin.	% col.	% lin.	% col.	% lin.	% col.	% lin.
Aderenti (1997)	22	10	18	17	30	21	25	25	34	13	30	14	26	100

$$\chi^2 = 18.1, p < .001$$

⁶ *De la democratie en Amérique*, vol. II, prima editie aparuta în anul 1840.

Tabel 14

Categoriile ocupationale	Agricultor		Muncitor		Mastru / Functionar		Personal studii superioare		Liber întreprinzator		Pensionar CAP		Pensionar AS		Student / elev		Casnica, alte somer, alte categorii	
	% col	% lin	% col	% lin	% col	% lin	% col	% lin	% col	% lin	% col	% lin	% col	% lin	% col	% lin	% col	% lin
Aderenti (1997)	16	11	31	26	37	18	31	11	30	3	22	5	23	19	18	2	18	5

$$\chi^2 = 34.1, p < .001$$

Ierarhii functionale asociative

Funcțiile ierarhice în asociații sunt relativ slab diversificate, datorită structurii functional-birocratice reduse a acestora. Sondajul din 1996 (care nu a măsurat aderența la sindicate) arată că funcțiile ce încumbară responsabilitate administrativă erau deținute de numai 12% din totalul aderenților, în timp ce “marea masă” - un procent de 60% - își limita statutul numai la cotizare. Două treimi din cotizantii declarați făceau cu siguranță parte din lotul pasiv al aderenților, prin luarea în considerare a participării mai rare decât o dată pe trimestru la viața asociației lor (fracțiunea urca la 90% din lotul de “simpli cotizanți” participanți mai rar decât o dată pe luna la asociație). Sondajul din 1997 a indicat o proporție de aproape 18% din volumul total al aderenței asociative alocată funcțiilor de responsabilitate administrativă, dar cifra, deși include sindicatele, nu face referire de data aceasta și la asociațiile agricole, cooperativele și CAR.

O altă ierarhie internă are în vedere structura vechimii în asociații. Aproximativ o treime din aderenții la sindicate, partide și “sectorul nonprofit restrâns” își prezerva această calitate dinainte de 1989, fiind vorba îndeosebi de prima categorie, sindicalistii. Sindicatele sunt forme asociative care au existat, într-o formă puternic politizată și subordonată controlului exercitat de partidul comunist, iar apartenența la sindicat era cel mai adesea neconsimțită și obligatorie, fiind în schimb recompensată printr-o serie de beneficii colective. Restul, o proporție de 28%, aveau la începutul lui 1998 o vechime în propriile asociații cuprinsă între 5 – 8 ani, 8% dintre ei între 3 - 5 ani, 16% între 1 – 3 ani, și 16% mai puțin de un an (vezi Graficul 3 din Anexe). În funcție de variația cumulată a vechimii membrilor în asociații este posibilă trasarea traiectoriei fenomenului asociativ din România primilor opt ani de tranziție (Graficul 4 - Anexe). Se observă curba monoton crescătoare a asociaționismului voluntar de-a lungul întregii perioade, descriind un fenomen social în continuă ascendență, cu o pantă mai abruptă între anii 1994-1997. Este de altfel intervalul considerat de mulți analiști care s-au aplecat asupra fenomenului ONG în România ca fiind perioada fastă din dezvoltarea de până acum a sectorului nonprofit, în care acesta a dovedit maximum de capacitate în a atrage și a produce resurse, printre care cele umane ocupa un loc aparte.

FILANTROPIA: VALORI MORALE SI SEMNIFICATIE ECONOMICA

Comportamentul caritabil constituie o cale de atenuare a inegalitatilor determinate pe baza economica dintr-o societate. Despre el se vorbeste ca despre un fenomen social în care se reflecta nu numai nivelul de dezvoltare atins de acea societate, ci si o mare parte din complexul de valori si norme sociale. Tesutul de componente valorice al caritatii se refera la o întreaga etica a comportamentului unor largi ansambluri sociale. Tesutului valoric îi sta în putere conturarea unor tipuri atitudinal-comportamentale, grupate în perechi, precum altruistul - egoistul, colectivistul – individualistul, modernul – traditionalul, tolerantul - intolerantul etc., între care se stabileste o osmoza permanent generatoare de profiluri sociale. Tipurile ideale au rareori corespondent direct în câmpul social, iar cercetarile de teren au infirmat adesea “consistentele” deduse pe fundamente strict teoretice, prind aducerea unor probe de irationalitate empirica, inconsistente adesea indelebile, deopotriua revelatoare ale uneia dintre cale mai proprii stari ale mediului social, si anume *schimbarea*. În conformitate cu globalismul schimbarii sociale, modelele comportamentale sunt mobile si polimorfe. De pilda, cercetari specializate aplicate au probat propensiunea societatilor occidentale catre individualism, cu toata multitudinea de elemente cauzatoare. Si totusi, individualism nu înseamna în mod necesar solitudine, pasivism, refuzul opiniei sau al participarii. Exigentele morale de genul “datoriei” nu au fost parasite în societatea contemporana, dimpotriua ele s-au transformat si pot fi mobilizate prin mijloacele mass-mediatic. Campaniile de solidarizare cu cei defavorizati, saraci, bolnavi de cancer sau Sida, copii orfani, înfometatii din lumea a treia, vorbesc despre o solidaritate institutionalizata, periodic activata, cu o certa amploare economica. Cu ce impact social? Aceasta ramâne deocamdata o întrebare subiectiva, pe care si-o poate pune persoana careia i se adreseaza apelul pentru caritate.

Caritatea are un traseu social facil a fi trasat. Din punct de vedere al rationalismului economic, caritatea se traduce într-o redistributie a resurselor de la cei din straturi superioare catre cei din straturile inferioare, de la cei bogatila cei saraci, de aiurea. Acesta este cazul specific de filantropie, în întelesul operei de caritate realizata îndeobste de cei care dispun de surplus catre cei care duc lipsa. Cu cât o societate este mai aplatizata din punctul de vedere al structurii sociale, cu atât mai greu se poate vorbi despre filantropie si institutionalizarea ei. Este si cazul societatii românesti dinainte de 1989, în mod evident mult mai egalizata si diversificata decât în prezent, când manifestarile de filantropie au avut o prevalenta informala sau sensul lor era deturnat de autoritati. “Munca voluntara” era incontestabil tot o forma de voluntariat, demna de luat în considerare, dar decretarea oficiala a obligativitatii ei depasea cadrul benevol si venea din nevoia de acoperire a unor incapacitati de performare a tipului autoasumat de stat omnipotent, economic si social, precum cel comunist. Efectele precedentei unei asemenea experiente de masa în cercetarea noastra asupra comportamentului filantropic, divizat în doua ramuri principale - donatiile si voluntariatul -, pot avea înca semnificative si difuze remanente, chiar în ciuda constientizarii de catre subiect a falsitatii “voluntariatului” perioadei regimului precedent.

Fiind un comportament puternic conditionat economic, intensitatea filantropiei oscileaza în timp, în functie de perioadele de crestere sau descrestere a economiei. Prosperitatea unei economii se traduce prin prosperitatea celei mai mari parti a oamenilor. Variatiile usoare ale ritmului de crestere economica nu au de obicei influenta majora asupra volumului de acte caritabil-voluntare din societate, dar un soc economic pot sa îl influenteze radical. O asemenea situatie am putut-o surprinde în decursul dintre cele doua anchete sociologice

realizate, între 1996 și 1998, când produsul intern brut s-a prăbușit cu încă 5%, iar distribuția veniturilor populației a devenit și mai inegalitară. Dacă la finele lui 1996 au fost estimați 62% donatori de bani în scopuri caritabile din populația de peste 18 ani a României în ultimele 12 luni, la începutul lui 1998 contingentul s-a redus până la 22%, adică de aproape 3 ori. Paralel, voluntarii ultimelor 12 luni scadeau de la 34% la numai 16% în decurs de numai un an. Asemenea discontinuități în evoluția unor comportamente determinate de norme morale, pot ridica mari semne de întrebare. Cu greu poate fi admis un efect de distorsiune datorat culegerii datelor din teren, cu atât mai mult cu cât metodologia de înregistrare a fost identică, iar operatorul a fost același institut de cercetare. Cauza este mai mult decât una tehnică, ea este cu certitudine una de natură macrosocială.

În general caritatea a tins spre o variată instituționalizare acolo unde condițiile societale s-au bucurat de stabilitate, fără a segmenta, în timp și spațiu, acest comportament. Caritatea instituționalizată cuprinde în prima sa linie de manifestare o categorie particulară de asociații, cele umanitare sau de intermediere a fondurilor. Pe lângă acestea, alte asociații își desfășoară misiunile pe baza de resurse prin mijlocul unor campanii de strângere de fonduri în variate scopuri sociale, de la donatori individuali sau instituționali, persoane de rând sau companii private. Propriu-zis, întreaga gamă de asociații voluntare își poate derula activitățile susținute din fonduri donate sau cu munca voluntară, în diferite grade de satisfacere. Peste tot în lume, sectorul asociativ ține însă evidente contabile într-o manieră destul de aleatoare, fără a fi obligați explicit de legislațiile țărilor respective. Un motiv serios pentru justificarea conducerii unor anchete periodice de către institute de cercetare constă în estimarea fie a volumului financiar al redistribuției informale sau semi-formale (de natură donațiilor - mai ales în bani, cele în produse fiind și mai dificil de măsurat) sau al muncii neremunerate (de tipul voluntariatului în beneficiul unor "nobile cauze"). Metoda lor principală este măsurarea la sursă a acestor activități cu valoare economică neînregistrată și necuantificată prin mijloace oficiale. Alături de economia subterană, o bună parte din economia socială de caritate rămâne înafară statisticilor publice.

Periodicitatea realizării unor sondaje asupra fenomenului carității dintr-o societate are o dublă rațiune: constituie o sursă complementară de informație despre calitatea vieții și oferă date despre variația potențialului social de înțajutorare. Informațiile despre donații și voluntariat au darul de a arăta că circulația bunurilor și munca nu se limitează doar la cadrul bine delimitat al pieței, și că există un circuit para-economic de bunuri și servicii care iese înafară sferei schimburilor tradiționale. Acest câmp extra-economic aparține societății civile. Ponderea ei economică, directă și indirectă, nu depășește câteva procente din PIB, adesea zecimale precum în cazul României. În contextul societăților neoliberale, cunoscătoare ale unui proces de privatizare generalizat (în care statul caută să producă, gestioneze și distribuie cât mai puțin din averea națională, în schimbul creșterii ponderii sectorului privat), sectorului nonprofit i se transferă tot mai mult din sarcinile statului-bunăstării.⁷ Campaniile de colectare de fonduri în beneficiul unor scopuri umanitare imediate sunt tot mai frecvente în perioada recentă: este suficient să amintim experiența de tip Teledon din foarte multe țări, toate aceste campanii conduse după toate rigorile managementului afacerilor soldându-se cu bune rezultate nu numai în țările cu experiența avansată în domeniul instituționalizării sectorului privat, cât și în cele aflate în tranziție post-comunistă. Cadrul formalizat al campaniilor pentru

⁷ Unul dintre argumentele fundamentale ale studiilor empirice transnaționale conduse de Institute for Civil Society Studies de la Universitatea Johns Hopkins SUA se referă la expansiunea continuă a sectorului nonprofit în economiile țărilor lumii, ajungând la deloc neglijabile ponderi de 12.4 % din totalul forței de muncă ocupate în Olanda, 7.8% în SUA, sau 6.2% în Marea Britanie. (Cf. Lester Salamon, Helmut Anheier, and associates, 1998, *The Emerging Sector Revisited. A summary*. Baltimore: The Johns Hopkins University, p.5.)

donatii din România se găsește încă într-un stadiu incipient de organizare. Ele se derulează mai degrabă prin instituții publice decât prin ONG specializate. Atât donatiile în bani sau de produse, cât și munca voluntară, conform definiției lor acceptate de acte filantropice în beneficiul unor adresanți dinafara spațiului de proximitate individuală, precum cercul familiei sau al prietenilor, sunt artefacte ale “solidarității imediate” și intra în structura de bază a stilurilor de viață⁸.

Solidaritatea interumană se manifestă atât longitudinal (între aparținători ai unor straturi sociale identice), cât și transversal (membri ai unor straturi diferite). Caritatea, prin natura sa redistributivă, este o formă de solidaritate “de sus în jos” pe scara socială. Accentuarea diferenței dintre bogați și săraci tinde să fie compensată prin efectul filantropiei, și constituie în fond principiul funcțional al carității. Polarizarea structurii sociale nu este suficientă în sine pentru stimularea filantropiei. O generalizare a săraciei, slăbirea până la dispariție a claselor superioare și de mijloc, duce la suprimarea fenomenului caritativ. Un astfel de fenomen a avut loc în România, când numărul donatorilor de bani s-a redus de aproape trei ori în decurs de un an. Să se fi volatilizat ceea ce a început să se constituie într-o clasă mijlocie autohtonă într-o perioadă atât de scurtă? Indubitabil, o schimbare radicală la nivel de structură socială a avut loc în acest rastimp. A fost anul unei “austerități economice” declarate oficial, care s-a tradus prin înghețarea veniturilor unor largi segmente sociale, precum angajații din sectorul public. În asemenea conjuncturi sociale în care se depășesc praguri critice comportamentele cunoscute mutății importante. Austeritatea din economie se reflectă în o serie de renunțări individuale și orientarea către subzistență. Bugetele familiale sunt printre primele afectate, iar familiile operează reduceri până la satisfacerea minimumului necesar, astfel încât cheltuielile colaterale sunt suprimate, printre care și actele de caritate. Ca în orice act cu valoare economică, individul procedează la o evaluare ad-hoc de tip cost-beneficiu și în cazul donatiilor sau a muncii voluntare. Gratuitatea gestului filantropic este una de tip economic, dar în nici un caz de tip social, chiar dacă întotdeauna va exista un segment social altruist-dezinteresat, rezonant la viața celor mai săraci. Gratificațiile afective sau simbolice vin în contrapondere oricărui act caritabil.

Explicarea mecanismului de compensare a donatorului nu este facilă. În societățile moderne și postmoderne reciprocitatea darului, așa cum a fost ea demonstrată în societățile tradiționale, bazate pe simetria raporturilor sociale, nu mai are o acoperire universală.⁹ Actul donator poate fi compensat prin mijloace de natură non-materială, de o diversă gamă. Motivația, așa cum a reieșit prin mijloace de cercetare empirică, va fi prilejul unor inferențe calitative, prin intermediul cărora vom încerca să conturăm o explicație a fenomenului în contextul societății românești. Performarea actelor caritabile implică un complex de valori și norme morale, printre care cele mai semnificative sunt asumarea responsabilității și a unor “obligatii fără sancțiune” auto-consimțite, vom aborda subiectul motivației dintr-o perspectivă funcționalistă.

Transplantul de organe

Un număr de 6 din 10 persoane, aflate într-o ipotetică situație-limită de a-și salva viața, ar accepta transplantul de organe. Ei sunt în general tineri, și aproape exclusiv să fie peste 60 de ani; au în general religie ortodoxă, fără a fi practicanți constanti, dar în nici un caz religie protestantă; este acceptat de români și respins de maghiari, dar și de alți minoritari; locuiesc

⁸ Vezi: Gilles Lipovetski, 1992, *Le crépuscule du devoir. L'éthique indolore des nouveaux temps démocratiques*. Paris: Gallimard, p. 150.

⁹ Vezi: Marcel Mauss, 1995, *Eseu despre dar*. Iasi: Editura Polirom.

mai ales în orase mijlocii (între 30 000 si 200 000 de locuitori) si cel mai rar la sate, fara a conta în mod determinant apartenenta la o anumita regiune geografica; fac parte din clasa de venituri medii-superioare. Primirea sau cedarea unui organ vital, comportament la extrema normalitatii, sunt fatete conjugate ale aceluasi tip de atitudine fata de dreptul la viata. Fapt asteptat, 97% dintre potentiali acceptori de organe, sunt si potentiali donatori pentru membri ai familiei (asociere indicata de o valoare reziduala ajustata de 14.8), iar 82% dintre ei ar ceda si unor bolnavi dinafara familiei (valoarea reziduala ajustata de 16.8). Un numar mai mare decât cei care își declara acordul pentru transplanturi în scopul salvarii propriei vieti, ar accepta fara ezitare (nonraspunsuri 9%) donarea de organe proprii care ar putea salva viata membrilor de familie (84%), si chiar catre cei dinafara mediului familial (64%), desi ezitarea fata de un asemenea gest altruist este dubla în comparatie (17%).

Mai departe am procedat la calcularea unui indice agregat ALTRUISM, alcatuit din itemii:

- “Ati accepta ca în caz de necesitate sa vi se transplanteze organe de la alte persoane?”
- “Daca viata unui membru al familiei dvs. ar putea fi salvata printr-un transplant de organ, ati fi de acord sa i-l cedati, cu conditia sa nu va pericliteze viata?”
- “Daca ati suferi un accident grav, cu urmari mortale, ati accepta se se ia organe sanatoase de la dvs. pentru a fi transplantate unor bolnavi?”
- Contrapreferinta pentru jocurile de noroc (loterie).

Tabel 15

	Medie total	18 – 30 ani	31-50 ani	Peste 51 ani	Barbati	Femei	Educatie primara	Ed. secundara si sup.	Moldova	Muntenia	Dobrogea	Banat	Oltenia	Crisana-Maramures	Transilvania	Bucuresti
ALTRUISM	37	45	49	37	42	46	15	47	50	25	37	52	52	49	45	46

Cele mai semnificative variatii (cf. tabel 15) ale indicelui se stabilesc în functie de vârsta, respectiv între cei de vârsta mijlocie si cei mai vârstnici, de asemenea între cei cu pregatire scolara scazuta (pâna la liceu) si cei cu pregatire secundara sau superioara, precum si între cei din zona de SE a tarii (Muntenia si Dobrogea) în comparatie cu restul regiunilor. Se remarca în context faptul ca jocul la loterie functioneaza ca un bun predictor pentru altruismul social astfel definit. Predilectia mai mare pentru jocul de noroc este contraproductiva pentru cedarea acceptarea trasplantului. Altruismul avut de noi în vedere este unul de constructie sintetica si el nu include decât subreptice valorile etic-dezirabile. Incontestabil, el este un indice cu trimitere la înzestrarea culturala a persoanei, permitând o caracterizare a comportamentului individual de întrajutorare din perspectiva polara a modernitatii-traditionalitatii actionale. Faptul este confirmat fara dubii de falia abrupta de atitudine între cei cu nivel de educatie scazut si restul.

Donatiile se realizeaza nu numai în cadrul limitat oferit de situatii critice de genul salvarii unei vieti omenesti, ci si în conditii de continuum social, precum alinarea conditiilor de viata pentru cei aflati în nevoie. Noi le-am masurat în ambele editii ale anchetei, atât sub forma donatiilor de produse, cât si de bani.

Cine este donatorul de bani?

În primul rând se cere a fi precizat de la bun început faptul ca profilul donatorului de bani a suferit o transformare consecutiva restrângerii radicale a contingentului în chestiune între cele doua editii ale cercetarii. Prin intermediul asociierilor între variabila donatorilor de bani si variabile de status, a caror tarie este descrisa de valorile reziduurilor ajustate si standardizate, avem posibilitatea compunerii unui portet al *donatorului*, cu o probabilitate mai mare de a detine urmatoarele trasaturi (vezi tabelul 16):

Tabel 16

1996	1997
Femeie	Nu conteaza sexul
Nivel modest de instructie (scoala generala)	Nivel superior de instructie (facultate)
Localitate foarte mare sau rural	Localitate urbana medie (< 200000 loc.)
Intens practicant religios	Intens practicant religios
Nu este neoprotestant	Nu este ortodox
Crisana-Maramures	Transilvania sau Bucuresti
Venituri superioare	Venituri superioare

Într-un asemenea tablou contrastiv nu se discrimineaza interactiv între predictorii. Pentru a descrie mai detaliat actul donator în bani vom proceda la modelele de regresie liniara, pentru a observa modalitatea în care diferiti predictorii pot influenta variatia variabilei dependente considerata a fi donatia în bani).

Tabel 17: Model de regresie liniara cu variabila dependenta DONATII BANI

Predictori	Coeficienti Beta Standardizati		Trend	Încredere T	
	1996	1997		1996	1997
Facultate	-.018	.034	+	-.610	1.203
Moldova	.003	.070	+	.099	2.540
Gospodarie dubla	.035	.051	+	1.207	1.805
Categoria 31-40 de ani	-.004	.023	+	-.143	.833
Venituri sub medie	.021	.055	+	.699	1.961
Marimea localitatii	.007	.023	+	.224	.779
Somer în ultimul an	.052	-.006	-	1.826	-.229
Ortodox	-.011	.058	+	-.382	2.096
Nepracticant religios	.161	.075	-	5.620	2.581
	R ² = .032 P< .05	R ² = .021 p< .05			

Toti predictorii introdusi în model, cu exceptia marimii localitatii, au fost construiti din variabilele corespunzatoare, prin standardizare cu cod 0 = caz negativ si 1 = caz pozitiv. Marimea localitatii a fost rescalata crescator de la 0 = rural, la 5 = capitala (peste 2 milioane locuitori).

Venituri sub medie include veniturile nete lunare autodeclarate situate între 200.000 – 400.000 în 1996, si respectiv 400.000 – 800.000 lei pe familie, în 1997 (adica între a doua si a cincea percentila pe scara distributiei veniturilor autodeclarate în ambii ani – vezi Anexe).

Nepracticant religios este variabila fictiva construita din preluarea codului respectiv din variabila religiozitatii, masurata ca frecventa a participarii la ritualul religios. Ea a fost luata în considerare din cauza ipotezei axiomatice de corelatie dintre comportamentul filantropic si religiozitate.

Ecuatiile de regresie liniara corespunzatoare modelelor sunt urmatoarele:

DONATII BANI (1996) = - 0.018*Facultate + 0.003*Moldova + 0.035*Gospodarie dubla - 0.004*(31-40 de ani) + 0.021*Venituri sub medie + 0.007*Marimea localitatii + 0.052*Somer - 0.011*Ortodox + 0.161*Nepracticant, respectiv

DONATII BANI (1997) = 0.034*Facultate + 0.070*Moldova + 0.051*Gospodarie dubla + 0.023*(31-40 ani de ani) + 0.055*Venituri sub medie + 0.023*Marimea localitatii - 0.006*Somer + 0.058*Ortodox + 0.075*Nepracticant

Exemplu de citire: cresterea cu o unitate în anul 1996 pe scala facultatii duce la o descrestere în medie cu 0.018 abateri standard pe scala donatiilor de bani (prin mentinerea sub control a tuturor celorlalti predictorii inclusi în ecuatiei modelului).

Coeficientii din tabelul 17 ne indica o schimbare a calitativa a influentelor de mediu asupra acordarii donatiilor de la anul 1996 la 1997. În primul rând exista o schimbare de semn a determinatiei induse de gradul superior de educatie, prin predominarea facultatii, ceea ce arata ca sunt sanse ca selectia operata în aceasta perioada printre donatori sa rezide în eliminarea celor cu pregatire modesta. În context, tendinta de diminuare a proportiei localitatilor rurale între caracteristicile donatorilor de bani, apare ca un fapt social consistent cu predominanta paternului educatiei superioare. Coeficientii beta standardizati în crestere de la un an la altul ai rezidentilor din Moldova, la fel cu cei ai membrilor de familii duble, ai celor care au vârsta între 31 - 40 de ani, ai detinatorilor de venituri autodeclarate sub medie sau ai credinciosilor ortodocsi (mai degraba nepracticanti), indica o tendinta a recrutarii donatorilor de bani preponderent din aceste categorii. De cealalta parte, eliminarea propriu-zisa a donatorilor din rândul somerilor, cum era de asteptat, tinde sa excluda posibilitatea ca un somer sa ajute cu bani pe un seaman de al sau. Interesant este ca lipsa totala de practica religioasa (nefrecventarea niciodata a bisericii, care este de 5% în ambele sondaje) este prezenta cu cota pozitiva în modelul donatiilor din 1996 în conditiile mentinerii constante a celorlalti predictorii, în ciuda asteptarilor teoretice. Totusi, ea sufera o tendinta de a-si diminua ponderea.

Cine este voluntarul?

De cealalta parte, voluntarul are sanse de a fi gasit mai degraba printre persoanele care detin caracteristicile de status succint prezentate în tabelul 18 al trasaturilor marcante:

Tabel 18

1996	1997
Barbat	Barbat
Nu lucreaza în sectorul public	Lucreaza în sectorul public
Nu are venituri mici	Nu are venituri mici
Catolic	Protestant
Indiferent de nationalitate	Maghiar
Dobrogea	Transilvania
Membru de asociatie	Membru de asociatie

Voluntarul se recruteaza cu deosebire dintre aceste categorii de persoane. El este mai ales barbat, cu toate ca femeile tind sa domine în domeniul caritatii. Munca lor voluntara se desfasoara mai ales în limitele caminului, ceea ce o face incompatibila cu definitia voluntariatului. Se remarca faptul ca din punctul de vedere al veniturilor nete autodeclarate, voluntarul nu se recruteaza special dintr-o anumita diviziune, dar ceea ce este cert este ca voluntariatul nu este practicat de catre cei saraci. Daca lipsa (nu neaparat respingerea) muncii voluntare de catre angajatii sectorului public este indicata cu tarie în anul 1996, în anul urmator el este cel mai propriu categoriei angajatilor la stat. Explicatia rezida cu prisosinta în intrarea într-o noua faza a crizei sectorului de stat din economie, ceea ce s-a reflectat în

diminuarea substantiala a veniturilor angajatilor lui. Se poate acredita speculatia, destul de greu de sustinut însa pe baza datelor din cele doua sondaje, ca nu odata munca prestata “la stat” a fost perceputa de catre subiecti ca un act de gratuitate.

În scurtul rastimp al celor doua sondaje, profilul religios al voluntarului a trangresat de la catolicism la protestantism, iar aici viziunile practice asupra caritatii la cele doua culte ar fi putut sa fi suferit la rândul lor schimbari importante pe fondul contextului de agravare a saraciei. Predominanta cultului protestant se regaseste, concordant, în “ascensiunea” nationalitatii maghiare în topul voluntarilor din România, de unde numai cu un an înainte situatia nu parea a fi fost influentata de identitatea etnica de grup, precum si în schimbarea “fiefului” de voluntariat, din Dobrogea (unde pare a se fi instalat în mod pasager, datorita inconsistentei cu religia catolica), în Transilvania. Este înca o dovada peremptorie despre puseul de dinamism al valorilor de comportament într-un relativ scurt rastimp, posibil în procesele abrupte care modeleaza fenomenul de tranzitie a unei societati.

Frecventa voluntariatului printre membrii de asociatie se înscrie subiacent în specificul fundamental al calitatii de aderent voluntar în vederea realizarii unei misiuni sociale. Legatura dintre cele doua calitati (indicata de valorile reziduurilor ajustati) merita investigata mai în profunzime, de aceea am avut-o în vedere în realizarea unui model de regresie statistica. Si totusi, asa cum vom vedea mai departe, la acest subcapitol lucrurile nu stau întocmai cum ne-am astepta.

Tabel 19: Model de regresie liniara cu variabila dependenta VOLUNTARIAT

Predictori	Coeficienti Beta Standardizati		Trend	Încredere T	
	1996	1997		1996	1997
Marimea localitatii	.040	.024	-	1.353	.863
Gospodarie dubla	.048	.034	-	1.674	1.252
Ortodox	.062	.050	-	2.134	1.781
Nepracticant	.065	.058	-	2.268	2.104
25-30 de ani	.001	.045	+	.031	1.637
Membru de asociatie	-.100	-.156	-	-3.487	-5.734
Muncitor	.011	-.011	-	.368	-.407
Muntenia	.044	.082	+	1.461	2.925
	R ² = .025 P< .05	R ² = .045 P< .05			

Toti predictorii luati în calcul au fost standarizati si au valorile alternative 0 = nu e cazul si 1 = caz pozitiv, cu exceptia marimii localitatii, scalata crescator de la 0 = rural la 5 = peste 2 milioane locuitori. Ele au rezultat prin rescalarea “variabilelor-mama” corespunzatoare din baza de date.

Ecuatiile de regresie liniara corespunzatoare modelelor celor doi ani sunt urmatoarele:

VOLUNTARIAT (1996) = 0.040*Marimea localitatii + 0.048*Gospodarie dubla + 0.062*Ortodox + 0.065*Nepracticant + 0.001*(25 - 30 de ani) - 0.100*Membru de asociatie + 0.011*Muncitor + 0.044*Muntenia

VOLUNTARIAT (1997) = 0.024*Marimea localitatii + 0.034*Gospodarie dubla + 0.050*Ortodox + 0.058*Nepracticant + 0.0045*(25 - 30 de ani) - 0.156*Membr de asociatie - 0.011*Muncitor + 0.082*Muntenia

Exemplu de citire: cresterea cu o unitate în anul 1996 pe scala membrului de asociatie duce la o descrestere în medie cu 0.1 abateri standard pe scala prestatorilor de voluntariat (prin mentinerea sub control a tuturor celorlalti predictorii inclusi în ecuatiei modelului).

Cu ajutorul coeficientilor de regresie standardizati se exprima dependenta variabilei VOLUNTARIAT de o serie de alte variabile independente având putere estimata de predictie. Modelul de regresie ne ofera date în plus fata de tabloul trasaturilor marcante ale voluntarului, expus comparativ pe cei doi ani, prin interactivitatea termenilor sai. Dinamica acestor termeni descriu în fond fenomenul social al voluntariatului.

Exista sanse ca o crestere perceptibila a contingentului de voluntari sa se fi putut obtine, la adtele respective, de pilda, prin cresterea ponderii credinciosilor ortodocsi, în conditiile în care acestia nu sunt practicanti religios, sunt muncitori din localitati nerurale din Muntenia, au vârste tinere între 25 - 30 de ani, nu sunt membri într-o asociatie si traiesc în gospodarii de doua persoane. Ceea ce surprinde, fiind în aparenta contradictie cu tabloul trasaturilor marcante, este cota negativa a factorului "Membru de asociatie", care se accentueaza în decursul unui an. În asemenea circumstante, se poate afirma ca valoarea voluntariatului nu este internalizata de o maniera consistenta în structura functionala a sectorului nonprofit de la noi, si ca membrii de asociatie nu percep ca pe o asteptare prestarea unei munci neremunerate. Înregistrarea fidela a voluntariatului constituie o certa problema tehnica, dat fiind luarea în considerare a cel putin doua elemente obiective: plata muncii în toate sectoarele de activitate din România continua sa fie cu mult în urma asteptarilor sociale, iar pentru un angajat este dificil a se face o discriminare întodeauna satisfacatoare între munca salariata si cea voluntara prestata în cadrul aceleasi organizatii.

Specificul muncii de voluntariat a evoluat într-un singur an, iar tendinta este în general de descrestere a ponderii majoritatii factorilor inclusi în model, cu exceptia locuirii în Muntenia si a includerii în categoria de vârsta tânara, între 25-30 de ani (specifica de obicei persoanelor aflate în cautare de loc de munca, deci la începutul carierei profesionale). Sa mai specificam ca acest trend nu mai este în mod necesar valabil, daca în model sunt cuprinsi (si) alti factori de status.

Donatiile de bani si voluntariatul au suferit nu numai transformari macro, la nivel de contingent de populatie, ci si micro – prin schimbarea normei cantitative corespunzatoare. Suma medie donata de donator, pentru o tinta din cel putin un domeniu specific (ICNPO), a crescut de la 50.500 lei în 1996, la 224.500 lei în 1997. A avut loc o crestere si în termeni reali a sumei donate, depasindu-se de aproape doua ori si corectia cu indicele de inflatie din 1997. Reasezarea despre care se poate vorbi cu privire la donatiile în bani ale populatiei a constat într-o înlatuare a donatorilor mici de pe simbolica piata a filantropiei. La rândul lor, voluntarii si-au înjumatatit nu numai rândurile, ci si norma orara de munca pe voluntar, de la 15.5 ore la 7 ore. Cu alte cuvinte, voluntarii cei mai asidui au fost la rândul lor eliminati de pe aceeasi piata a bunurilor si serviciilor simbolice, reprezentata de filantropie. Cum se vede aceasta diminuare prin cuantificarea financiara a proportiilor?

Daca în 1996 se estima un numar efectiv de circa 10 milioane de donatori de bani, care au donat în medie 550 miliarde de lei în cursul ultimelor 12 luni, respectiv circa 0.5 % din Produsul Intern Brut. Pe fondul reducerii PIB cu circa 3% în anul urmator, numarul donatorilor a ajuns la 3.6 milioane, volumul estimat global al donatiilor în bani la 800 miliarde lei, adica putin mai mult de 0.3% din PIB. Recesiunea donatiilor în bani a fost de aproape 10 ori mai puternica decât recesiunea economiei nationale.

Voluntariatul a cunoscut o si mai severa restrângere. De la cei 5.6 milioane voluntari estimati pentru anul 1996, s-a ajuns la 2.7 un an mai târziu. Orele de munca prestate în sustinerea diverselor cauze au scazut de la peste 1 miliard la circa 225 milioane. Consecutiv, raportarea

valorii financiare a acestei munci la PIB a scazut drastic de la 1.7%, la 0.35%, indicând de aceasta data o diminuare considerabila de circa 5 ori a volumului financiar al muncii voluntare prestate.

Care sunt domeniile cele mai afectate de schimbarea benevolatului?

Donatiile au scazut ca frecventa relativa în domeniul serviciilor sociale si al religiei, dar au sporit ca numar de acte performate în domeniile sanatatii si cel al însasi filantropiei si voluntariatului. (Vezi Anexe, Tabel A1.) Structura pe domenii specifice de activitati a fost utilizata ca instrument de adunare a datelor pentru facilitarea încadrării donatiilor pe tipuri de organizatii neguvernamentale. Din pacate, doar 4% dintre beneficiarii donatiilor erau în 1996 astfel de organizatii. În anul urmator ele aproape ca nici nu se mai numarau printre destinatarii sumelor de bani donate de populatie. Filantropia si voluntariatul, ca domeniu de destinatie a donatiilor include de fapt nevoiasii – necunoscutii de pe strada sau care bat la usa –, si nu organizatii filantropice, de intermediere a ajutoarelor. Pierderea suferita de serviciile sociale în ceea ce priveste obtinerea de donatii individuale poate fi pusa pe seama ascensiunii domeniului sanatatii: oamenii nu au mai dat bani pentru a fi asistati social, ci pur si simplu pentru a fi tratati medical. Propriu-zis, donatia medie facuta pentru sanatate a înregistrat un salt real de 6 ori, acestia fiind banii dati sub forma de “cadou” lucratorilor din domeniul medical, doctori sau personal tehnic, iar volumul real de bani donati acestora (si mai putin institutiilor medicale depersonalizate) a cunoscut o dublare într-un singur an. Diminuarea frecventei donatiilor din serviciile sociale, domeniu în care de obicei se refera la asistenta de la domiciliu, non-institutionalizata sau dez-institutionalizata, acordata mai ales batrânilor sau persoanelor cu handicap, nu înseamna si o diminuare reala a donatiei medii (prin corectia cu indicele de inflatie), desi se poate estima ca volumul real financiar al donatiilor a ramas invariabil. O cvasi-scadere a avut loc însa în cazul religiei. Biserica nu a mai primit obisnuitele ei donatii la fel cu un an înainte: s-a redus drastic numarul enoriasilor “darnici”, astfel încât pe ansamblu, desi donatia medie a crescut usor, bisericile nu au mai beneficiat decât de aproximativ jumatate din volumul real al sumei colectate în anul precedent.

În structura distributiei donatiilor populatiei continua sa ocupe pozitii slabe domenii precum cultura, educatia, cercetarea, protectia mediului, dezvoltarea economico-sociala, si sa lipseasca de-a dreptul apararea drepturilor omului, întrajutorarea (cooperarea) internationala sau reprezentarea intereselor profesionale.

Voluntariatul a cunoscut însa o restrângere generalizata. Dupa cum am aratat deja, oamenii au manifestat mult mai multa retinere fata de munca benevola în 1997 comparativ cu 1996. Domenii mai afectate ca altele, cu medii orare specifice sub media generala ponderata, sunt cele al religiei sau al protectiei mediului. (Vei Nexa, Tabel A2.) O grupare si mai afectata este cea a apararii drepturilor omului, întrajutorarea (cooperarea) internationala, reprezentarea intereselor profesionale (si de afaceri). Dar cea mai drastica restrângere, de aproape 10 ori, a avut loc în ceea ce priveste dezvoltarea economico-sociala. Aceasta ultima particularitate semnalata de cercetarea noastra, la fel cu întreaga tendinta indicata de tabloul distributiei si variatiei voluntariatului, ne arata ca munca benevola a indivizilor nu tinde sa aiba caracter de complementaritate economica, cum s-ar crede în mod fals, ci de aproximativa *congruenta*, superpozitie. Voluntariatul nu suplineste lipsurile statului sau ale sectorului privat, ci vine sa întareasca rolurile lor economice în respectivele domenii. Astfel, de pilda, daca nu exista investitii pentru dezvoltarea economica, indivizii nu vor reusi sa schimbe lucrurile prin propria lor vointa, la fel dupa cum orice investitie individuala de munca voluntara va fi evaluata *ex-ante* ca având o eficienta minima. În concordanta cu propria sa natura, voluntariatul are

caracterul unei munci de grad secundar în economie, în sensul ca ea nu exista de sine-statator decât daca este precedata de satisfacerea primordiala a rationalitatii economice nemijlocite. Consecutiv, perioadele de criza economica sunt si perioade marcate de criza a voluntariatului, iar în acest sens predictorul care este domeniul religiei vine sa confirme efectul: criza economica a afectat pâna si un sector considerat intangibil al voluntariatului, religia.

Cu o sporita relevanta, explicatia motivationala a comportamentului filantropic poate fi urmarita prin intermediul mijloacelor statisticii sociale. Cele doua achete sociologice au fost prevazute fiecare cu o aceeaasi subrutina de itemi destinati a cerceta suma de argumente cu caracter de reprezentare si perceptie sociala asupra celor doua forme distincte de actiune filantropica: donatiile în bani si voluntariatul.

Atitudini si motivatii

Perceptia de sine este un important factor de determinare a comportamentului. Propria generozitate, securitatea financiara, importanta acordata religiei, experienta cumulata sunt termeni care pot intra în structura explicatiei subiective a caritatii. Un numar de 21 de afirmatii cu un grad universal de semnificatie privind acceptarea sau respingerea voluntariatului, au fost evaluate pe o scala a carei sensibilitate a mers de la acord pâna la dezacord total, de la valoarea -1 la +1, 0 corespunzând lipsei de opinie. Le prezentam succint în tabelul 20:

Tabel 20

Asertiuni	Scor mediu		NS/NC (%)	
	1996	1997	1996	1997
1. Munca voluntarilor este de alt tip decat cea a salariatilor.	0.47	0.63	17	12
2. Daca Guvernul si-ar îndeplini responsabilitatile nu mai era nevoie de voluntari.	0.13	0.22	14	11
3. Oricine are o responsabilitate la un moment dat în viata sa.	0.84	0.81	6	7
4. În activitatile de voluntariat întâlnesc oameni si îmi fac prieteni.	0.35	0.43	33	27
5. Munca de voluntariat face parte din convingerile mele religioase.	0.01	0.01	22	17
6. Voluntarii înlocuiesc muncitorii platiti.	-0.16	-0.01	17	14
7. Voluntariatul ma ajuta sa fiu un om activ.	0.25	0.30	32	26
8. Nu am timp de pierdut cu munca voluntara.	-0.19	-0.24	17	18
9. Voluntariatul ofera recunoastere si prestigiu social.	0.15	0.13	27	28
10. M-as oferi ca voluntar chiar mai mult daca mi s-ar cere.	0.01	0.01	22	20
11. Voluntariatul îmi îmbogătește experienta de viata.	0.23	0.26	31	27
12. Ajutorarea altora îmi da sens vietii.	0.65	0.61	12	10
13. Voluntariatul ma ajuta sa învat mai bine o meserie.	0.01	-0.01	21	24
14. Organizatiile care folosesc voluntari sunt neserioase.	-0.49	-0.47	24	31
15. Eu nu cred în utilitatea voluntariatului.*	-0.56	-0.53	13	15
16. Am avut o experienta neplacuta cu voluntariatul.	-0.59	-0.68	24	17
17. Nu mi s-a cerut niciodata sa prestez munca voluntara.	-0.01	-0.01	11	9
18. Nu ma pot oferi ca voluntar din cauza bolii.	-0.34	-0.42	20	8
19. Nu cred ca activitatea mea este utila cuiva.*	-0.60	-0.55	18	13
20. Nu m-am gândit niciodata sa ma ofer ca voluntar.	-0.13	-0.15	12	11
21. Nu mi se da permisiunea sa fiu voluntar.	-0.58	-0.64	24	15

* În chestionarul din 1996 propozitia a fost prezentata contrar, respectiv în registrul afirmativ. Scorurilor medii de opinie calculate initial li s-a schimbat semnul. Nonraspunsurile le-am pastrat identice – de altfel ele nu si-au modificat cota în mod notabil prin schimbarea registrului asertiunii, astfel încât operarea inversiunii de registru poate fi calificata ca o forma de control a valabilitatii si fidelitatii datelor transversale.

Asumarea responsabilitatii presupune contexte personalizate. Propozitiile care invoca cel mai puțin experienta individuala, cu un grad maxim de generalitate, colecteaza si cele mai unanime opinii. Asertiunea “Oricine are o responsabilitate la un moment dat în viata sa” s-a bucurat de cea mai larga exprimare a opiniei, precum si de cel mai înalt scor al acordului. Ea nu descrie direct voluntariatul, chiar daca asumarea benevola a unei responsabilitati constituie etapa premergatoare în performarea unei activitati voluntare. Pe ansamblu, prin pozitivarea asertiunilor negative cu privire la voluntariat, toate scorurile de opinie corespunzatoare acestora trec la rândul lor în registrul pozitiv, astfel încât acordul popular cu munca voluntara este pe de-a-ntregul pozitiv. Ramâne doar o asertiune negativa în 1996, “Voluntarii înlocuiesc muncitorii platiti”, aproape neutralizata în anul urmator, la care se adauga o alunecare usoara în registrul negativ a asertiunii “Voluntariatul ma ajuta sa învat mai bine o meserie”, comparativ cu anul precedent, pusa mai mult pe seama migrarii raspunsurilor pozitive în gruparea non-raspunsurilor.

Pentru a realiza o interpretare inter-corelata a atitudinilor am procedat la o analiza factoriala, care sa permita o grupare a factorilor (indicii de adecvare a esantionului $KMO/1996 = 0.856$, $KMO/1997 = 0.841$). Prin intermediul acestor analize se poate trece la constituirea unor blocuri atitudinale comune, validând gruparile prin intermediul comparatiei rezultatelor analizelor factoriale întreprinse pe bazele de date ale ambilor ani. Astfel, din primul bloc, numit al *beneficiilor experimentale* (un bloc masiv, mai mult ca probabil al voluntarilor, a caror motivatie compune cadrul subiectiv al asumarii responsabilitatii civice), fac parte asertiunile competentei optimiste:

- În activitatile de voluntariat întâlnesc oameni si îmi fac prieteni.
- Voluntariatul ma ajuta sa fiu un om activ.
- M-as oferi ca voluntar chiar mai mult daca mi s-ar cere.
- Voluntariatul îmi îngogateste experienta de viata.
- Ajutorarea altora da sens vietii.
- Voluntariatul ma ajuta sa învat mai bine o meserie.
- Voluntariatul face parte din convingerile mele religioase.
- Voluntariatul ofera recunoastere si prestigiu social.

Al doilea si al treilea bloc, ca grade de importanta în explicarea variatiei atitudinilor, include deopotriiva asertiuni plasate în registrul negativ, motivatoare ale respingerii voluntariatului. Le-am numit blocurile *respingerilor instrumentale*. Asadar, al doilea bloc include itemii competentei sceptice obiective, al non-utilitatii sau al utilitatii precare a voluntariatului, si el are urmatoarea structura:

- Nu cred ca activitatea mea este utila cuiva.
- Eu nu cred în utilitatea voluntariatului.
- Organizatiile care folosesc voluntari sunt nereserioase.
- Voluntarii înlocuiesc muncitorii platiti.
- Munca voluntarilor este de alt tip decat cea a salariatilor.

Natura celui de al treilea bloc este puternic învecinata cu cea al doilea, dar este ceva mai eterogena ca factura. Trasatura sa definitorie priveste afirmarea competentei sceptice subiective si ea se bazeaza pe invocarea precedentei nesatisfacatoare cu munca de acest tip:

- Nu am vreme de pierdut cu voluntariatul.
- Nu m-am gândit niciodată să mă ofer ca voluntar.
- Nu mi se da permisiunea să fiu voluntar.
- Nu mi s-a cerut niciodată să prestez munca voluntară.
- Am avut o experiență neplăcută cu voluntariatul.
- Nu mă pot oferi ca voluntar din cauza bolii.

Blocul patru este al *responsabilității atribuite*, și el are în alcatuire numai două asertiuni, prin care benevolatul este motivat prin prisma nevoii de asumare a responsabilității sociale, fie ca este privat-individuală, fie ca este public-guvernamentală:

- Oricine are o responsabilitate la un moment dat în viața sa.
- Dacă Guvernul și-ar îndeplini responsabilitățile nu mai era nevoie de voluntari.

Propozițiile selectate în acești patru factori multi-item au fost identificate în primul rând pe calea calculului statistic, și ele definesc comportamentul de motivație, al populației în ansamblul ei, atașat voluntariatului. Varianta modelului atitudinal astfel conturat explicată de aceste grupări, se situează la o valoare statistică în jurul a 50%, atât în 1996, cât și în 1997.

Atitudinile motivationale față de donații au fost la rândul lor investigate prin intermediul a 11 asertiuni cuprinse în tabelul 21, față de care populația investigată și-a exprimat nuanțat, în funcție de propria subiectivitate, acordul, dezacordul sau abținerea.

Tabel 21

Asertiuni	Scor mediu		NS/NC (%)	
	1996	1997	1996	1997
1. Am donat pentru că vreau să primesc ceva în schimb de la societate.	-0.78	-0.74	9	13
2. Ca cetățean mă simt obligat să ajut pe alții.	0.49	0.42	6	7
3. Donațiile (sau pomana) sunt lucruri de domeniul trecutului.	-0.59	-0.59	8	8
4. Donațiile îmi întăresc credința religioasă.	0.26	0.20	11	11
5. Donația este un gest gratuit care nu rezolvă problemele actuale.	0.35	0.16	10	12
6. Dacă Guvernul ar fi mai responsabil, atunci nu ar mai fi nevoie de donații.	0.12	0.20	12	11
7. Eu îmi plătesc toate taxele, de ce aș mai face donații!	-0.58	-0.43	12	16
8. M-am saturat să tot mi se ceară bani pentru tot felul de cauze.	-0.34	-0.21	12	13
9. Nevoia pentru donații este mai mare decât acum 5 ani.	0.54	0.61	16	16
10. Guvernul are principala responsabilitate față de cei săraci.	0.53	0.51	9	8
11. Nu cred că am ceva de oferit.	-0.33	-0.40	15	10

După criteriul scorurilor medii calculate pe scala de la $-1 = \text{dezacord}$ la $+1 = \text{acord}$, cele două serii de date corespunzătoare edițiilor sondajului au o caracteristică globală comună. Astfel, cuantificarea asertiunilor arată că populația nu și-a schimbat în mod esențial atitudinile cu privire la donații în decurs de un an, în ciuda schimbărilor factuale, ilustrate de scăderea drăstică a contingentului de donatori. Oscilațiile atitudinale sunt minore pe scala acord-dezacord, la fel după cum este prezervată și lipsa de opinie, rămasă aproximativ la aceiași parametri de la un an la altul, în ciuda câtorva excepții izolate. Prin această metodă de clasificare, cel mai mare scor atitudinal mediu l-a obținut din nou o afirmație cu grad accentuat de generalitate și depersonalizare, respectiv "Nevoia pentru donații este mai mare decât acum 5 ani". Acceptarea cumulată de o asemenea propoziție este cu atât mai pronunțată,

cu cât numărul mare de abțineri vorbește despre o preponderență netă a opiniilor de acord. Personalizarea adresării către subiect acționează ca un important factor de discriminare în exprimarea dezacordului față de donații, la fel ca și pentru voluntariat, dar nu este și singurul criteriu care acționează în acest sens. Lui i se adaugă normele morale, difuze în rândul corpului social, care conduc oamenii către un răspuns mai degrabă predeterminat, în conformitate cu ceea ce apreciază ei ca fiind dezirabil, decât în conformitate cu propriul mod de acțiune.

Pe de altă parte, modelul reciprocității sociale a donațiilor nu este validat, ci chiar respins de către subiecți. Astfel, scorul celei mai hotărâte respingeri l-a obținut prima asertiune, puternic personalizată dar în dezacord cu rigorile morale - "Am donat pentru că vreau ceva în schimb de la societate". Tot o atitudine de evidență opoziție corespunde asertiunii exclamative "Eu îmi plătesc taxele, de ce aș mai face donații!", dar pe un fond de abținere pronunțată. De asemenea, scorurile mari obținute de "Nevoia pentru donații este mai mare decât în urmă cu 5 ani" și "Guvernul are principala responsabilitate în a avea grija de cei săraci", transferă explicația comportamentului filantropic în sfera realităților zilei, cadru în care donația răspunde unei necesități generate de fenomenul de sărăcire. Un alt scor mare aduce în atenție și asumarea responsabilității civice, respectiv altruismul social, ilustrat de propoziția "Ca cetățean mă simt obligat să ajut pe alții". Modelul structurat, înglobant al tuturor asertiunilor despre donații măsurate pe scala acord-dezacord, a fost realizat prin intermediul unei analize factoriale asupra celor 11 itemi.

Analiza factorială a relevat trei grupări de itemi, prezente în aceeași formulă în ambele ediții ale sondajului (coeficienți de adecvare a esanțioanelor $KMO/1996 = 0.704$, $KMO/1997 = 0.722$, iar varianta explicată de acești trei factori a fost de 44%, respectiv 48%). Primul factor delimitat include itemii de *inadecvare situațională* a donațiilor. Itemii acestui bloc au în comun, simultan, dezacordul unanim al populației față de respingerea donațiilor și natura internă contradictorie a atitudinii vis-à-vis de donații:

- Eu îmi plătesc toate taxele, de ce aș mai face donații!
- M-am saturat să tot mi se ceară bani pentru tot felul de cauze.
- Nu cred că am ceva de oferit.
- Donațiile (sau pomana) sunt lucruri de domeniul trecutului.

Al doilea factor este unul preponderent al *delegării responsabilității*, generată de definirea critică a situației. El cuprinde patru itemi, vizează răspunderea autorității publice în intervenția non-paleativă față de problema agravării sărăciei :

- Dacă Guvernul ar fi mai responsabil, atunci nu ar mai fi nevoie de donații.
- Nevoia pentru donații este mai mare decât acum 5 ani.
- Guvernul are principala responsabilitate față de cei săraci.
- Donația este un gest gratuit care nu rezolvă problemele actuale.

Al treilea bloc, al *performării standardului etic*, se referă la atingerea echilibrului simbolic între actul donator și compensația personală. Echilibrul poate fi atins prin cumul individual de utilitate simbolică. Acest al treilea factor identificat include restul de trei asertiuni:

- Donațiile îmi întăresc credința religioasă.
- Am donat pentru că vreau să primesc ceva în schimb de la societate.
- Ca cetățean mă simt obligat să ajut pe alții.

Contabilizând, atitudinile populației cu privire la voluntariat și donații se încadrează între dezirabilitatea etic-socială și cea rațional-economică. Nu lipsește nici orientarea de asumare morală, dar nici orientarea de absolvire a responsabilității, deopotrivă pe planul individual, în fața nevoii de caritate, de solidaritate socială în vederea atenuării sărăciei. Coeziunea socială, ca problema a cărei importanță crește odată cu adâncirea disparităților din structura socială, poate fi nemijlocit observată prin intermediul comportamentului filantropic, al performării actului caritabil, dar și al mecanismului de susținere atitudinală de către diferite segmente ale populației.

Cine sunt cei care se pronunță pentru voluntariat sau contra lui, și cine sunt cei care aprobă donatia sau sunt împotriva ei?

Vom încerca să trasăm în continuare un răspuns succint, centrat pe datele ultimului sondaj, specificând că diferențele față de sondajul precedent sunt minore. Atitudinile sunt în general stări personalizate pentru care statusul socio-demografic are o mare determinare. Caracteristici obiective de stare influențează într-o direcție sau alta comportamentele sociale. Vom respecta, în etapa următoare a analizei noastre, structura grupurilor atitudinale deja constituite prin analiza factorială, atât cu referire la voluntariat, cât și la donații. Portretele următoare au fost compuse și validate prin mijloace statistice, respectiv pe baza analizei reziduale.

Portrete de voluntari

(a) Blocul beneficiilor experimentale de competență optimistă:

- Cei care sunt de acord cu afirmația că în activitățile de voluntariat întâlnesc oameni și își fac prieteni se recrutează preponderent din categoria necasătoriti, bărbați, cu liceu, lucrează la stat, religia protestantă, nu sunt din rural, nu au o vârstă mai mare de 60 de ani, sunt din Transilvania, dar foarte rar din Moldova.
- Cei care afirmă că voluntariatul îi ajută să se întretină activi sunt necasătoriti, sex feminin, au liceul, lucrează la stat dar nu în sectorul privat, nu sunt din mediul rural, nu sunt din Moldova, dar sunt din Transilvania și Dobrogea.
- Cei care s-ar oferi chiar mai mult decât acum să presteze munca voluntară, dacă li s-ar cere, au liceul, lucrează la stat dar nu la privat, nu provin din mediul rural, sunt din Transilvania și mai puțin din Moldova.
- Cei care cred că voluntariatul le îmbogățește experiența de viață sunt de obicei necasătoriti, au liceul, nu sunt din rural, nu au vârstă peste 60 de ani, sunt din Transilvania și nu din Moldova.
- Cei care sunt de părere că ajutorarea altora da sens vieții, sunt în general femei, care nu lucrează în sectorul privat, sunt protestanți, din Transilvania.
- Cei care afirmă că voluntariatul îi ajută să deprindă mai repede o meserie sunt femei, cu școala profesională dar nu școala generală, au vârstă mai ales între 18-25 de ani, nu sunt ortodocși, și sunt din Transilvania sau Muntenia.
- Cei convinși că voluntariatul se înscrie între convingerile lor religioase sunt femei, cu școala generală, nu aparțin religiei ortodoxe, nu lucrează, provin din mediul rural din Crisana-Maramureș sau Transilvania.
- Cei care susțin că prestarea unei munci voluntare oferă recunoaștere și prestigiu social sunt absolvenți de școli profesionale, lucrează la stat, nu sunt în nici un caz din rural, au mai ales vârstă de 51-60 de ani, și locuiesc în Transilvania.

(b) Blocul respingerilor instrumentale de competenta sceptica obiectiva:

- Cei sceptici cu privire la utilitatea propriei activitati sunt femei, au doar scoala generala, religie catolica, peste 60 de ani, si sunt dintr-o alta regiune decât Transilvania.
- Cei care cred în utilitatea voluntariatului au în general ocupatie casnica, nivel elementar de educatie, o alta vârsta decât peste 60 de ani, din Transilvania.
- Cei care considera ca organizatiile care folosesc voluntari sunt neserioase sunt femei, cu religie ortodoxa, din localitati urbane mici, fara o anumita vârsta si o regiune precisa.
- Cei care apreciaza ca voluntarii înlocuiesc îndeobste muncitorii platiti au scoala profesionala, lucreaza la stat, sunt ortodocsi, si locuiesc în Muntenia.
- Cei care afirma ca munca de voluntariat este de alt tip decât cea a salariatilor sunt încadrabili mai degraba în categoria necasatoriti, barbati, pot avea o pregatire elementara pâna la liceu, au religie ortodoxa, sunt dintr-un oras mijlociu, si au vârsta cuprinsa între 18-25 de ani (respingere la peste 60 de ani).

(c) Blocul respingerilor instrumentale de competenta sceptica subiectiva:

- Despre cei care nu au vreme de pierdut cu voluntariatul gratuit se poate spune ca au doar scoala generala si sunt localizati în Moldova.
- Cei care nu s-au gândit vreodata sa se ofere ca voluntari sunt de obicei femeile casatorite, cu scoala generala, ortodoxe, de vârsta tânara (18-30 de ani), din Muntenia sau Dobrogea.
- Cei care nu avut permisiune sa presteze voluntariat, din diferite motive, sunt mai ales femei, cu nivel elementar de educatie, religie ortodoxa, din Muntenia.
- Cei care nu li s-a cerut niciodata explicit sa presteze o munca voluntara sunt de sex feminin, religie ortodoxa, foarte tineri (18-25 de ani), din Muntenia sau Dobrogea.
- Cei care afirma ca au avut o experienta neplacuta cu voluntariatul au scoala generala si locuiesc în Banat sau Bucuresti, iar despre cei care resping asemenea afirmatie se poate spune ca sunt mai ales casatoriti, protestanti, din rural, peste 60 de ani, din Transilvania.
- Cei care nu se pot oferi ca voluntari din cauza bolii (sau a batrânetii) sunt îndeobste barbati, cu scoala generala, peste 60 de ani, din rural, Muntenia.

(d) Blocul responsabilitatii atribuite:

- Cei care se pronunta pentru îndeplinirea responsabilitatilor Guvernului pentru a nu mai fi nevoie de munca voluntara sunt de sex feminin, lucreaza în sectorul privat, au religie catolica, în timp ce despre cei care se declara împotriva se poate spune ca sunt necasatoriti, au liceu sau facultate, lucreaza la stat, si sunt din Transilvania dar nu din Moldova.
- Cei care recunosc ca oricine are la un moment dat o responsabilitate morala în viata sa, sunt barbati casatoriti, cu pregatire medie si superioara, lucreaza la stat, au religie ortodoxa, nu au peste 60 de ani si locuiesc în Muntenia.

Portrete de donatori

(a) Blocul inadecvarii situationale:

- Despre cei care considera ca plata la zi a impozitelor si taxelor de diferite naturi nu mai justifica donatiile se poate spune ca au preponderent scoala generala, religie catolica si locuiesc în Banat sau Moldova, despre cei plasati pe pozitii contrare se poate preciza ca sunt mai degraba necasatoriti, au liceu sau facultate, pâna în 25 de ani, lucreaza la stat, si locuiesc în Muntenia.

- Cei care mai manifesta inhibitie fata de contributiile solicitate în numele a tot felul de cauze sunt casatoriti, cu scoala generala, catolici, din mediul rural, fie din Transilvania, fie Moldova.
- Cei care considera ca au ceva de oferit (invers decât a fost asertiunea, pentru ca mai degraba asupra acestora ne putem pronunta) sunt angajati ai statului, din localitati urbane mici transilvanene.
- Cei care califica donatiile drept lucruri de domeniul trecutului au în general scoala generala, lucreaza în sectorul privat (ca agricultori) si sunt din Muntenia.

(b) Blocul delegarii de responsabilitate:

- Cei care afirma ca daca Guvernul ar fi mai responsabil, atunci nevoia de donatii s-ar reduce considerabil, sunt barbati, cu scoala generala sau profesionala, religie catolica, din Banat.
- Cei care apreciaza ca nevoia de donatii este mai mare acum decât în urma cu câtiva ani lucreaza la stat, au religie catolica, locuiesc în orase mici, din Transilvania, iar cei care au o opinie contrara au scoala generala sau profesionala, religie protestanta, locuieste la sat sau în Bucuresti, sau în regiuni ca Dobrogea sau Crisana-Maramures.
- Cei care spun ca Guvernul are principala responsabilitate în a avea grija de cei saraci sunt barbati, nu lucreaza la stat, nu are vârsta între 31 si 40 de ani, si este din Modova sau Muntenia, dar nu din Dobrogea sau Crisana-Maramures.
- Cei care proclama gratuitatea gestului caritabil, incapabil sa rezolve problemele actuale, au un nivel scazut de educatie si religie protestanta. Pe ansamblu este un portret destul de vag trasat.

(c) Blocul performarii standardului etic:

- Cei care afirma ca donatia (sau pomana) le întareste credinta religioasa sunt de sex masculin, au scoala generala, au peste 60 de ani si locuiesc la sate.
- Cei care spun ca au donat pentru a primi altceva în schimb sunt barbati, cu scoala generala, de religie catolica, agricultori din mediul rural.
- Cei care considera ca pe o datorie cetateneasca ajutorarea altora au preponderent o pregatire medie, lucreaza la stat si sunt protestanti din Transilvania.

Conform tabloului detaliat prezentat aici *in extenso* se constata puterea mare de predictie a conditiilor de status socio-economic asupra comportamentului filantropic. Variatia sa în timp este în fapt doar o oscilatie de intensitate, fara a fi vorba de schimbari valorice fundamentale, indicat de pastrarea în linii generale caracteristicilor portretelor specifice, pe tip de atitudine, ale persoanelor.

Clasificarea pe specii a frecventei actelor de voluntariat

Voluntariatul cunoaste variate forme, care se distribuie cu precadere de-a lungul a sase specii generale (tabelul 22). În anul 1996 structura pe frecvente si tipuri a performarii actului de voluntariat descria un model relativ echilibrat de voluntariat împartit între actiuni diverse de acordare a unui sprijin personal direct, participare la munci fizice (precum curatenia sau ridicarea de constructii), sprijinirea Bisericii (institutie înblobanta a multiple culte) sau oferirea de varii servicii (îngrijire de persoane, consiliere juridica, informatii etc.). Prin reducerea operata la scara generala a voluntariatului, cele mai afectate au devenit activitatile de voluntariat prestate în cadrul bisericii, în timp ce ponderea cea mai mare a revenit voluntariatului "calificat", constând în furnizarea de servicii (inclusiv informatii specializate). Mai atenuat, dar tot o crestere ca frecventa relativa la totalul actelor de voluntariat prestate în

1997 a cunoscut categoria muncilor fizice nemijlocite (curatenie, constructii), în timp ce categoria specifica a colectarii de fonduri (cheta) a cunoscut o tendinta contrara, de restrângere. În ceea ce priveste situatia celorlalte categorii – actiuni de sprijin direct (ajutare nevoiasi, gazduire) sau munci cu caracter administrativ calificat – ponderile lor relative lor nu au suferit schimbari notabile în decursul anului scurs între cele doua cercetari.

Tabel 22

% Specii principale de voluntariat	1996	1997	Trend
1. Furnizare de servicii, informatii	19	27	++
2. Participare la curatenie si la munci de constructie (munci fizice)	21	25	+
3. Actiuni diverse de sprijin direct (ajutare nevoiasi, gazduire persoane)	22	23	X
4. Colectare de fonduri	7	4	-
5. Munci administrative calificate (birou, comitete)	10	9	X
6. Sprijinire Biserica	21	12	--
	100	100	

Legenda:

++ = crestere marcanta, + = crestere, X = variatie nesemnificativa, - = scadere, -- = scadere marcanta

Procentele au fost obtinute prin raportarea optiunilor pentru categoria curenta (linie) la baza reprezentata de totalul optiunilor de voluntariat exprimate de populatia prestatoare.

Clasificarea pe tipuri de recipienti a abundentei voluntariatului

Corelat cu tabloul distribuitei pe specii a voluntariatului se poate vorbi despre recipientii sau beneficiarii acestuia. În 1996 cei mai importanti recipienti au fost Biserica si persoanele cunoscute, totalizând împreuna jumătate din volumul global al actelor de voluntariat (vezi tabelul 23). Sub titulatura Bisericii se pot include, în calitate de beneficiari ai roadelor muncii gratuite a enoriasilor, atât ierarhia ecleziastica, persoane particulare, cât si parohia, respectiv colectivitatea locala. Asadar, jumătate din voluntariat graviteaza în interiorul rețelilor de vecinatate din viata de zi cu zi, fie ca sunt persoane cunoscute în diferite grade, din parohia religioasa, fie necunoscute – din colectivitatea mai larga.

O prezenta nu cu mult inferioara precedentelor categorii revine organizatiilor neguvernamentale, fapt conform de altfel cu definitia unanim acceptata a acestui tip de organizatii, care consacra indisolubilitatea criteriului cu privire la voluntariat. Ponderea ONG ar deveni egala cu a Bisericii, de pilda, daca la ele am adauga si asociatiile religioase, politice sau syndicatele – înregistrate separat, datorita aceleasi definitii a ONG, care nu le cuprinde în mod necesar. O prezenta minora revine categoriei persoanelor necunoscute, fiind mai lipsita de importanta decât institutiile administratiei publice locale. Tendintele din anul urmator sunt de slabire marcanta a pozitiiilor detinute de Biserica si ONG, la care se adauga, una cu mai putina severitate, cea a categoriei persoanelor cunoscute. În contrapondere, categoria persoanelor necunoscute ascende spectaculos în ierarhia relativa a frecventei tipurilor de beneficiari. Tot în urcare sunt institutiile publice ca primaria si prefectura sau asociatiile religioase. Pozitiile unor organizatii plasate evident în sfera vietii economice, regiile, societatile comerciale sau chiar syndicatele, nu cunosc o predilectie a captarii voluntariatului, numarându-se printre beneficiarii la care persoanele de gândesc cel mai putin a le consacra gratuit munca lor. Explicatia rezida în natura raporturilor socio-economice existente între aceste organizatii si indivizi.

Tabel 23

% Recipienti voluntariat	1996	1997	Trend
1. Persoane cunoscute	25	20	-
2. Persoane necunoscute	8	24	++
3. Biserica	25	16	--
4. Asociatii religioase	1	4	+
5. ONG	21	10	--
6. Sindicate	2	2	X
7. Asociatii politice	1	1	X
8. Primarie, prefectura	12	18	+
9. Guvern	1	1	X
10. Alte institutii publice	1	2	X
11. Regii	2	0	X
12. SRL	1	2	X
	100	100	

Clasificarea pe tipuri de recipienti a frecventei donatiilor

Beneficiarul primordial al donatiilor individuale în bani este o institutie plurimorfa, respectiv biserica, incluzând variatele sale culte (vezi tabelul 24). Biserica, cea care permite identificarea de grup pe baza credintei religioase, își prezerva pozitia fruntasa, cu toate ca a cunoscut cea mai severa descrestere a donatiilor ca frecventa relativa, si absoluta de altfel, de-a lungul unui an de adâncire a saraciei populatiei.

Pe urmatoarele locuri din structura ierarhizata pe beneficiari a caritatii individuale se plaseaza persoanele necunoscute (înglobând si cersetorii), urmate de persoanele cunoscute (cazul comunitatilor mici, respectiv al donatiilor facute în spatii specifice de vecinatate sociala – desi s-a evitat înregistrarea contributiilor benevole catre persoane din imediata apropiere, precum rudele sau vecinii, este posibil ca persoana intervievata sa nu fii facut cu consecventa distinctia). Se remarca o basculare a procentelor dinspre Biserica spre persoanele necunoscute, ceea ce semnifica o orientare a actului caritabil direct catre tinta, neintermediat, direct catre persoana aflata în nevoie.

În mod consistent cu personalizarea directionarii actului caritabil, organizatiile neguvernamentale obtin un procent redus de donatii, respectiv a douazecea parte din totalul donatiilor din 1996. Usoara consolidare în anul urmator a pozitiei ONG relativa la ceilalti recipienti este iluzorie, fiind de fapt vorba de un adevarat regres daca avem în vedere diminuarea în termeni reali a frecventei donatiilor. Asociatiile religioase au facut obiectul unei categorii separate, dar prin adaugarea lor la categoria precedenta procentele cumulate ar dubla ponderea ONG între beneficiarii donatiilor.

Mult mai mici fractiuni din donatii revin institutiilor administratiei publice locale, fie ca sunt primarie, fie prefectura sau alte servicii publice descentralizate, în timp ce restul posibililor destinatari sunt ca si inexistenti (sindicatelor sau asociatiile politice, eventual altii - precum cei din sectorul privat). În reprezentarea sociala organizatiile din urma detin stari materiale dintre cele mai bune, nefiind tinte credibile ale donatiilor individuale.

Tabel 24

% Recipienti donatii	1996	1997	Trend
1. Persoane cunoscute	9	9	X
2. Persoane necunoscute	22	31	++
3. Biserica	57	45	--
4. Asociatii religioase	4	6	+
5. ONG	5	7	+
6. Sindicate	0	0	X
7. Asociatii politice	0	0	X
8. Primarie, prefectura	3	2	X
	100	100	

ÎN LOC DE CONCLUZIE:

Caritatea ca fenomen de masa

În societatile occidentale caritatea a avut parte de un cvasi-proces de institutionalizare mediata de sectorul tertiar si în cadrul acestuia. Retelele asociative formate din organizatii neguvernamentale specializate în campanii de donatii si voluntariat au transformat caritatea într-un mijloc economic cu efecte imediate în actiunile de interventie sociala. Administrarea solidaritatii sociale se face dupa principii universale ale managementului performant, astfel încât caritatea s-a transformat într-o “marfa” competitiva, care a ajuns inclusiv sa fie exportata. Gestul universal al ajutorului dat celui sarac sau traversând situatii critice (cazul dezastrelor si calamitatilor naturale), are caracterul compensator fata de actul de cea mai pura ratiune economica, generator de inechitate sociala. Piata economica si caritatea institutionalizata sunt doua mecanisme care interactioneaza si se autoregleaza în plan societal, în toate societatile contemporane. Eficienta acestui mecanism în tandem depinde direct de nivelul de prosperitate atins de societatea respectiva, chiar daca tehnici de stimulare artificiala, precum campaniile mediatice concertate de sensibilizare filantropica dau dovada ca se preteaza aproape indiferent de timp si loc.

Conditiiile economice instabile, precum cele ale tranzitiei, desi nu împiedica manifestarea unor comportamente de tip alternativ-compensatoriu, structurate pe valori sociale considerate perene, precum caritatea si schimburile sociale simbolice, pot influenta în mod semnificativ amploarea si intensitatea acestora. Cele doua sondaje ale FDSC stau pe de-a-ntregul marturie în sprijinul tezei, surprinzând exact momentul de pasaj de la un context de optimism social si relaxare relativa a problemelor sociale, la un context de scepticism si încordare a problematicii cotidiene. Functionând ca un sensibil semnalizator, filantropia indica aceasta descendenta generala a nivelului de trai, fara a se dovedi capabila a interveni semnificativ în cursul general al faptelor. În ciuda “greutatii vremurilor”, caritatea ca fapt social si-a dovedit oricând si oriunde universalitatea adecvarii sale la situatii dintre cele mai complexe. În zilele noastre, misiunea promovarii filantropiei la scara societala revine cu tot mai multa recunoastere organizatiilor neguvernamentale, ele însele expresie ale preocuparii permanente dintr-o societate fata de gasirea solutiilor cele mai bune pentru împiedicarea expansiunii proceselor de saracire si inegalitate, dar si pentru gasirea cailor de dezvoltare.

ANEXE:**Nota metodologica**

Baza de esantionare a fost reprezentata de toata populatia României în vârsta de 18 ani si peste, neinstitutionalizata. Procedura de esantionare urmata a fost una de tip stratificat.

Esantionul a cuprins în 1996 un numar de 1219 persoane, ia în 1998 un numar de 1319 persoane, având o eroare de reprezentativitate de $\pm 2.7\%$ (la un nivel de încredere de 0.95). Esantionul a fost de tip probabilist, stratificat tristadial, criteriile de stratificare fiind: regiunea istorica (sapte regiuni istorice si municipiul Bucuresti), mediul rezidential (urban, rural), marimea localitatilor. În validarea lui s-au luat în considerare variabilele: sex, vârsta, nivel de instruire, religie, nationalitate – în conformitate cu datele Comisiei Nationale pentru Statistica.

Localitatile si persoanele au fost selectate aleator. Au fost utilizate doua proceduri de selectie pentru selectia individuala: listele electorale (procedura prioritar) si “random route” (cu pas fix) - acolo unde listele nu au fost disponibile. S-a impus alegerea unui singur subiect dintr-o gospodarie. Datele au fost culese din teren în perioada 1 –10 decembrie 1996 si respectiv 17-31 martie 1998, având ca baza de înregistrare anii 1996 si 1997.

Voluntariatul a fost definit ca fiind munca benevola prestata de subiect în scopul ajutorarii unor persoane (care nu fac parte din familia subiectului, nu sunt rude sau prieteni apropiati cu acesta), sau institutii - activitate pentru care nu primesc în schimb bani.

Donatia a fost definita ca o contributie benevola în bani si/sau produse de catre persoane (care nu sunt rude), sau institutii, pentru care nu se cer, în schimb, bunuri sau servicii.

Tabel A1:

DONATIILE ÎN BANI

pe domenii specifice, în anii 1996 si 1997

DOMENIU	Procente donatori *		Sume medii donate	
	1996	1997	1996	1997
1. Cultura si arta	3	2	125 000	466 000
2. Sport si recreere	X	2	X	115 000
3. Educatie si cercetare	1	2	77 000	50 000
4. Sanatate	3	9	42 000	527 000
5. Servicii sociale	24	12	27 000	278 000
6. Protectia mediului	X	2	X	77 000
7. Dezvoltare economica si sociala	5	4	70 000	44 000
8. Apararea drepturilor omului, promovarea civismului	X	X	X	X
9. Filantropie si voluntariat	7	22	67 000	368 000
10. Religie	78	67	38 000	151 000
11. Cooperare internationala	X	X	X	X
12. Reprezentarea intereselor de afaceri si profesionale	X	X	X	X
13. Alt domeniu	6	3	24 000	37 000
Donatie medie ponderata:			50 500	225 000

* Prin cumularea procentelor de pe coloane se depasesc 100%, un donator putând face în acelasi timp donatii în mai multe domenii.

X = nu sunt suficiente cazuri

Tabel A2:

ORE DE VOLUNTARIAT

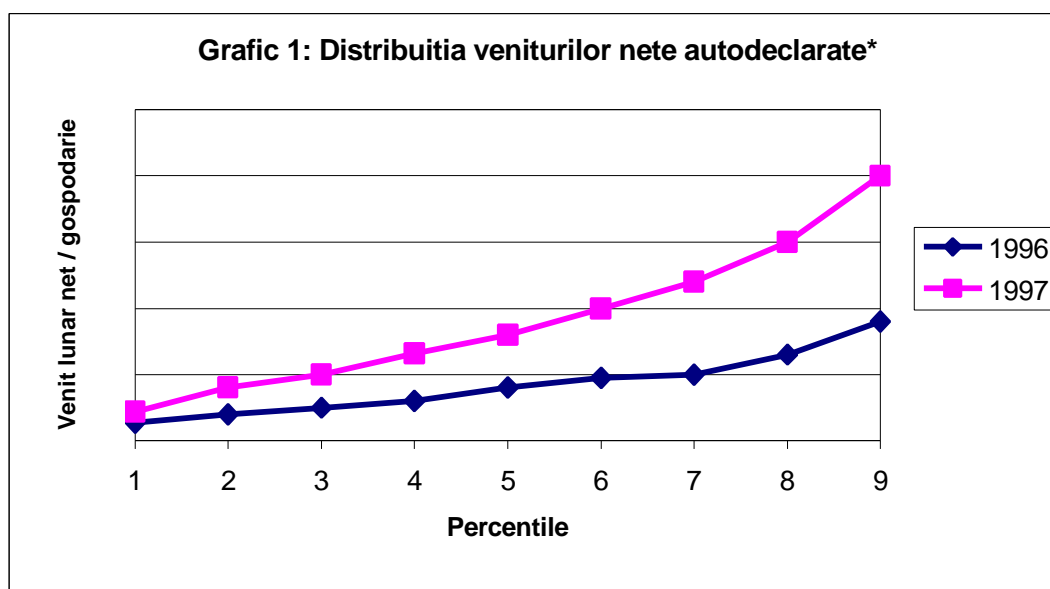
pe domenii specifice de activitate, în anii 1996 si 1997

DOMENIU	Numar mediu lunar de ore de voluntariat 1996	Numar mediu lunar de ore voluntariat 1997
1. Cultura si arta	15.4	7.2
2. Sport si recreere	23.3	12.7
3. Educatie si cercetare	18.5	9.2
4. Sanatate	22.1	10.7
5. Servicii sociale	11.0	4.9
6. Protectia mediului	9.0	3.2
7. Dezvoltare economica si sociala	17.5	1.8
8. Apararea drepturilor omului, promovarea civismului	19.7	4.8
9. Filantropie si voluntariat	17.3	15.3
10. Religie	15.5	6.6
11. Cooperare internationala	12.7	2.9
12. Reprezentarea intereselor de afaceri si profesionale	26.6	6.1
13. Alt domeniu	17.7	-
Medie orara ponderata:	15.5	7.0

Tabel A3:

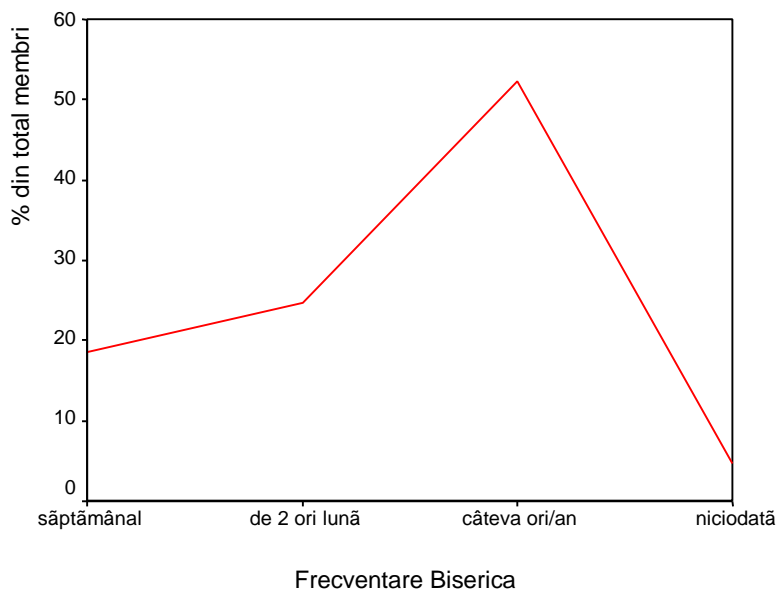
**Structura veniturilor autodeclarate în ultima luna
pe percentile, în 1996 si respectiv 1997**

Percentile	1996	1997
	Venituri (lei) Esantion 1219	Venituri (lei) Esantion 1319
10	136000	218000
20	200000	400000
30	250000	500000
40	300000	660000
50	400000	800000
60	475000	1000000
70	500000	1200000
80	650000	1500000
90	900000	2000000

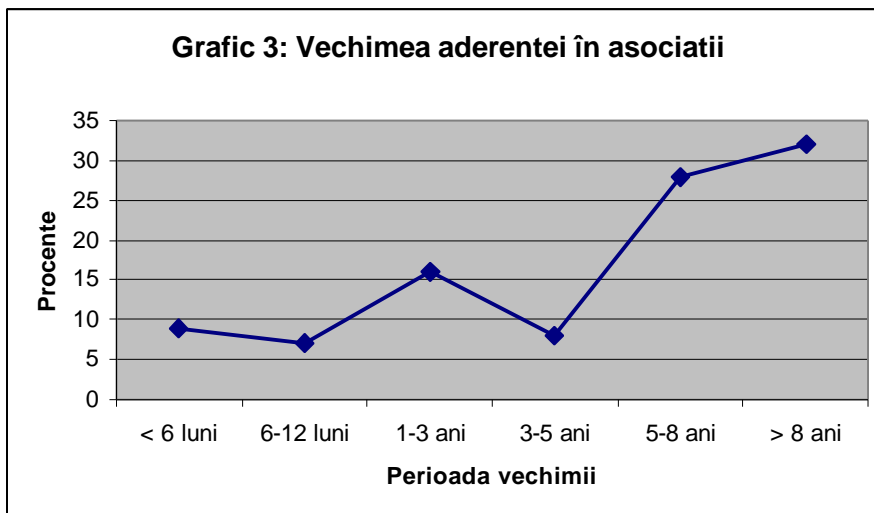

* Cu toate ca reprezentarea grafica simultana a datelor s-a facut în cifre absolute, fara aplicarea nici unei corectii de venit pentru anul 1997, adâncirea *diferentei saraci-bogati* este vizibila din pantele celor doua curbe de venituri. În timp ce pentru primele percentile de venituri distanta este relativ mica de la un an la altul, ea se accentueaza pe masura trecerii la o percentila superioara (desi în termeni reali, prin aplicarea unei corectii cu indicele de inflatie sau al puterii de cumparare a populatiei, curba aferenta anului 1997 ar putea sa se plaseze pe grafic sub cea din 1996).

Grafic 2: Religiozitatea membrilor de asociatii

Grafic 3: Vechimea aderentei în asociatii

Grafic 4: Aderenta la asociatii în anii tranziției

